

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСІВ, ЕКОНОМІКИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ТУРИЗМУ
Спеціальність 292– «Міжнародні економічні відносини»

Очна форма навчання, 4 курс

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«Пріоритетні напрями економічного співробітництва

Індії з країнами АСЕАН»

401-ФМ

КРБ

Розробив студент гр. 401-ФМ

___ . ___. 2021 р. _____ А.О. Варвенська

Керівник дипломної роботи

___ . ___. 2021 р. _____ Л.М. Титаренко

Консультанти:

з міжнародних економічних відносин

___ . ___. 2021 р. _____ І.Б. Чичкало-Кондрацька

з міжнародної економічної інтеграції

___ . ___. 2021 р. _____ Н.В. Безрукова

з управління ЗЕД

___ . ___. 2021 р. _____ А.А. Буряк

Робота допущена до захисту:

Завідувач кафедри міжнародні економічні відносини та туризм

___ . ___. 2021 р. _____ І.Б. Чичкало-Кондрацька

Полтава 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНДІЇ З ІНТЕГРАЦІЙНИМ УГРУПОВАННЯМ АСЕАН	7
1.1. Теоретичні аспекти економічної інтеграції в країнах, що розвиваються	
1.2. Ретроспектива розвитку інтеграційних процесів в рамках АСЕАН	16
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ІНДІЇ З КРАЇНАМИ АСЕАН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ	24
2.1. Основні напрямки взаємної торгівлі Індії і АСЕАН	24
2.2. Гравітаційні моделі зовнішньої торгівлі Індії з країнами АСЕАН	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ІНДІЇ І АСЕАН	51
3.1. Перспективи зміцнення економічних позицій Індії в Південно-Східній Азії.....	51
3.2. Розвиток економічного співробітництва Індії і АСЕАН.....	61
ВИСНОВОК	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68
ДОДАТКИ	76

				401-ФМ	КРБ		
	П.І.Б.	Підпис	Дата	Пріоритетні напрями економічного співробітництва Індії з країнами АСЕАН	Стадія.	Арк.	Акрушів
Розроб.	А.О. Варвенська					3	77
Керівник	Л.М. Титаренко				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра міжнародних економічних відносин та туризму		
Н.	В.А. Свічкарь						
За	І.Б. Чичкало-Кондрацька						

ВСТУП

Друга половина ХХ ст. характеризувалася прискоренням темпів економічного зростання Азії. Багато азійських держав завдяки проведенню ринкових реформ і участі в інтеграційних процесах на світовому ринку стали відігравати важливу роль у глобальній економіці. При цьому країни азійського регіону, незважаючи на високі темпи зростання промислового виробництва, все ж мали певні труднощі з виходом на ринки збуту і залученням капіталу. На економічне зростання більшості країн, що розвиваються надавали значний вплив зовнішні чинники, що ще більше посилюється в умовах глобалізації світового господарства. Відповідно процес накопичення і відтворення продовжує значною мірою залежати від умов торгівлі, припливу капіталів, залучення ззовні технологій.

З публікацій зарубіжних фахівців, що займаються дослідженням економіки Індії та АСЕАН можна виділити праці таких авторів, як Ахлувалія М. С., Басу К., Брайант Е. Ф., Беннетт І., Вайдьянатан А., Візар Л., Вонг М-Н., Гай Л. Б., Гінзберг Дж., Дайсон Т., Датт Г., Захарія Б., Капила У., Кассен Р., Курієн С. Т., Махаджан А., Панагарія А., Равалліон М., Рао Г., Рао С. Х., Редді Ю. В., Родрік Д., Сингх А., Тох Р., Хеллер П., Чакрабарті Р., Чаудхурі С., Шанкар А. і Шанкар Р.

При написанні дипломної роботи використані теоретичні концепції економічної інтеграції, зокрема праці зарубіжних вчених, таких як Аллі М., Баласса Б., Бійо М., Вінер Дж., Вейлер Ж., Кремер Г., Купер Р., Майлз Л., Митрани Д., Монне Ж., Мюре Ш., Перру Ф., Піндер Д., Предоль А., Райнш П., Ріпці В., стріт П. і Уейр К.

В ході роботи було використано різний методологічний інструментарій: системний підхід для аналізу основних напрямків взаємодії Індії і АСЕАН в області торгового співробітництва та міжнародного руху капіталу, а також інших

видів двостороннього співробітництва; статистичний і ситуаційний аналізи, метод міждержавного зіставлення із застосуванням ряду макроекономічних показників для порівняння з розвиненими і менш розвиненими країнами, метод вторинного аналізу експертних оцінок, графічний метод, історичний і еволюційний підходи стосовно до дослідження особливостей торгового співробітництва та взаємодії в галузі міжнародного руху капіталу. Методико-правовою основою роботи послужили законодавство Індії і країн АСЕАН, міжнародні угоди.

Метою дослідження є виявлення особливостей взаємодії Індії в рамках економічного співробітництва з АСЕАН.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати специфіку економічного співробітництва Індії з країнами АСЕАН з 1992 року по 2020 рік;
- виявити основні напрямки взаємної торгівлі Індії з країнами АСЕАН;
- визначити основні напрямки взаємодії між Індією та Асоціацією в області міжнародного руху капіталу та інших видів двостороннього співробітництва;
- вивчити перспективи подальшого посилення економічних позицій Індії в Південно-Східній Азії.

Об'єкт дослідження – економічне співробітництво Індії з країнами АСЕАН.

Предмет дослідження – специфіка механізму співпраці Індії з країнами АСЕАН в області торгівлі і міжнародного руху капіталу, а також інших видів двосторонньої взаємодії.

Теоретичне і науково-практичне значення дослідження визначене встановлення автором особливостей економічного співробітництва Індії з країнами АСЕАН. Висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані в діяльності наукових, освітніх та практичних установ.

Мета і завдання роботи обумовили її структуру: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний

обсяг роботи 76 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 6 таблиць, 2 рисунках. Список використаних джерел містить 99 позицій.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНДІЇ З ІНТЕГРАЦІЙНОЇ УГРУПОВАННЯМ АСЕАН

1.1. Теоретичні аспекти економічної інтеграції в країнах, що розвиваються

Однією з найважливіших тенденцій сучасної економіки є активізація процесів регіональної економічної інтеграції. Так, з початку 1990-х рр. значно зросла кількість укладених регіональних торгових угод. Практично всі держави в тому чи іншому форматі беруть участь хоча б в одному інтеграційному об'єднанні, маючи на меті поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків і прискорення економічного розвитку країни, а також подальшої інтеграції в систему світогосподарських зв'язків.

Активізація інтеграційних процесів серед країн, що розвиваються спостерігалася на тлі успішного розвитку західноєвропейської моделі економічної інтеграції. Помітно, що метою створених в 1960-1980-х рр. інтеграційних угруповань країн, що розвиваються навідмінно від інтеграційних об'єднань розвинених країн «не було злиття економічних структур країн-учасниць в єдиний господарський комплекс». При цьому розвиток даного типу об'єднань також йшло іншим шляхом. Так, інтеграція спочатку зачіпала сферу виробництва і потім - сферу взаємної торгівлі.

У той же час «специфіка сформованих економічних і політичних передумов інтеграційних процесів в країнах, що розвиваються» зумовила формування таких типів угруповань в сфері взаємної торгівлі, виробництва і галузі фінансів:

1. Зони вільної торгівлі або так звані зони преференційної торгівлі (Preferential Trade Area).

2. Економічні об'єднання країн, що розвиваються координаційно-консультативного типу, що передбачають узгодження між країнами-учасницями основних напрямків виробничого співробітництва та участь зацікавлених країн у реалізації намічених проектів на основі компенсаційного принципу з урахуванням внеску кожного учасника.

3. Регіональні банки розвитку, зокрема, Азіатський банк розвитку (АзБР), Африканський банк розвитку (АБР) і Міжамериканський банк розвитку (МАБР), діяльність яких спрямована на надання фінансової та технічної допомоги країнам-учасникам.

4. Товарні асоціації, що передбачають узгодження позицій на зовнішніх ринках в країнах, що розвиваються.

В даний час виділяють наступні особливості інтеграційних об'єднань за участю країн, що розвиваються:

- значна частина угруповань представлені зонами вільної (або преференційної) торгівлі;
- спостерігається двосторонній характер багатьох інтеграційних угруповань країн, що розвиваються, тобто обмеженість за обсягом лібералізації і проведення інших заходів;
- об'єднання країн, що розвиваються з різних регіонів світу переслідують різні цілі.

Так, формат африканських економічних угруповань передбачає «формування митного союзу або спільного ринку протягом вкрай тривалого періоду - 20-30 років. Країни Північно-Східної та Південно-Східної Азії націлені на створення лише зон вільної торгівлі, при цьому в Латинській Америці переважає змішаний підхід до інтеграційних проектів». Примітно, що в Латинській Америці та Азії існує значна кількість двосторонніх зон вільної торгівлі, тоді як в африканському регіоні подібні приклади відсутні [4].

В останні кілька десятиліть спостерігається активізація інтеграційних процесів в країнах, що розвиваються. Однак економічне співробітництво країн у рамках багатьох регіональних угруповань знаходиться на доінтеграційному рівні, що має на увазі регіональну співпрацю між країнами, що розвиваються, а не інтеграцію.

При цьому на сучасному етапі спостерігається зміна принципів розвитку регіональної інтеграції. Зокрема, відбувається перехід від преференційних регіональних торгових блоків до системи торгових угод з окремими позарегіональними партнерами і до трансрегіональних мегаблокам, що будуються на принципах вільної торгівлі і прагнуть максимально полегшити освіту на їх території елементів виробничих систем.

У той же час необхідно відзначити, що нерегіональні партнери з країн, що розвиваються проявляють все більший інтерес до участі в регіональних інтеграційних об'єднаннях менш розвинених країн, а розвинені країни тяжіють до тісної взаємодії з інтеграційними об'єднаннями розвинених країн. Так, США активно співпрацюють з Європейським союзом (ЄС). Країни є найбільшими торговельними та інвестиційними партнерами один одного. Європа і США продовжують вибудовувати Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство. При цьому введення американських мит на товари ЄС і заходи у відповідь з боку ЄС можуть негативно позначитися на економічних перспективах двостороннього співробітництва.

При цьому Китай і Індія переслідують власні геополітичні інтереси і прагнуть до зміцнення економічного співробітництва з Асоціацією країн Південно-Східної Азії, і, як наслідок, до встановлення впливу в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), а також в акваторії Південно-Китайського моря, яке Китай вважає своїм на «історичних правооснованій». Так, Китайська Народна Республіка традиційно розглядає частину регіону Південно-Східної Азії як «Китайський світ» [5].

Індія також зацікавлена в посиленні своєї присутності в регіоні Південно-Східної Азії для отримання доступу до нових ринків збуту, зміцнення відносин з ближніми країнами і отримання можливості вийти на ринки Східної Азії і АТР. Активна взаємодія Китаю з АСЕАН викликає певне суперництво за домінування в регіоні і посилює інтерес Індії до Асоціації [4].

Розглядаючи Азіатсько-Тихоокеанський регіон в цілому, необхідно відзначити, що «склалася азіатсько-тихоокеанська регіональна архітектура відрізняється комплексністю, слабкістю і неформальністю». Відмінною рисою інтеграційних процесів АТР є дія ефекту відхилення торгівлі і ефекту «тарілки спагетті», тобто великої кількості угод, які «не відповідають один одному по основним нормам і збільшують підприємницькі витрати, втрати для добробуту населення». Несумісність угод обумовлена «різними тимчасовими схемами митної лібералізації, різними правилами країни походження товарів, списком винятків, до вимог до стандартів, різними антидемпінговими процедурами». Отже, незважаючи на поступове зростання інтересу, спостерігається «невисока зацікавленість бізнесу в використанні потенціалу зон вільної торгівлі». Відповідно збільшення кількості країн, що входять в інтеграційні угоди, і підвищення інтеграційної взаємозалежності підсилюють економічний ефект від створення об'єднання і скорочують витрати відхилення торгівлі.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон також характеризується різноманіттям інтеграційних процесів, зокрема [13]:

- переважанню інтеграційних угод на субрегіональному рівні на відміну від загальнорегіонального, «субрегіональної інтеграції на відміну від регіональної»;
- використанням м'яких схем інтеграції як на загальнорегіональному рівні (в рамках АТЕС), так і на субрегіональному (в рамках зон економічного зростання);
- динамічними темпами інтеграційних процесів;

- зростанням ролі інтеграційних угод у зовнішньоторговельних зв'язках;
- переважанню двосторонніх регіональних торговельних угод над багатосторонніми;
- підписанням угоди про транстихоокеанське партнерство і продовженням переговорів щодо Угоди про Всеосяжний регіональному економічному партнерстві;
- слабкою інституціоналізацією, заснованою на принципах невзаємності, добровільності та консенсусу (в рамках АТЕС)».

Серед інтеграційних об'єднань країн, що розвиваються виділяється Асоціація країн Південно-Східної Азії. АСЕАН «як регіональне інтеграційне угруповання, що відноситься до типу «Південь-Південь», що є економічним інтеграційним об'єднанням країн, що розвиваються», але це визначення раніше можна було співвіднести «тільки з АСЕАН-6 (країнами - засновниками Асоціації і Брунеєм, або так званими "старими членами" угруповання), а АСЕАН-10 функціонує по типу "Північ-Південь"». Так, Асоціація фактично є інтеграційним угрупованням, до якого входять розвинуті країни (Сінгапур) і країни, що розвиваються.

У той же час необхідно відзначити, що інтеграційні процеси в країнах Південно-Східної Азії відрізняються від західноєвропейської моделі інтеграції, оскільки являють собою зовсім інший тип «так званий східно регіоналізм або закритий регіоналізм» [14].

Юридичною базою взаємодії країн Південно-Східної Азії служать спільні та індивідуально-групові угоди (угоди за формулою «10 + 1» в якості колективного суб'єкта). При цьому спостерігається різні рівні інтенсивності інтеграційних процесів в країнах Південно-Східної Азії. Так, в рамках формату АСЕАН-6 відбувається поглиблення інтеграції за рахунок створення зони вільної торгівлі,

послуг та інвестицій, а «на полях» «АСЕАН + 3» обговорюється фінансова тематика [15].

При цьому більшість міжнародних виробничих мереж в Європі однієї країни і поширюються на прилеглі 2-3 держави, «тоді як в Південно-Східній Азії вони функціонують одночасно у всіх країнах регіону і ініціюються відразу декількома країнами. У географічному плані інтеграція в Євросоюзі є суцільний, тоді як азіатська інтеграція переривчаста в просторі, але володіє цілісністю по суті процесів, що протікають».

Необхідно відзначити, що найбільш примітною рисою концепції АСЕАН є те, що на початковому етапі вона передбачала протидію зовнішнім загрозам, а не створення єдиної федеративної освіти.

Країни, що розвиваються активно прагнуть до участі в інтеграційних процесах, оскільки провідні держави вважають за краще використовувати територіальні суперечки при проведенні своєї зовнішньої політики та існує ризик потенційних загроз від прикордонних держав. Завдяки дії даних тенденцій спостерігаються істотні темпи розвитку регіональних інтеграційних процесів, які значно перевищують світові, і вкрай ускладнені відносини «між великими державами як всередині регіону, так і на світовому рівні».

Навідмінно від західноєвропейської інтеграційної моделі країни Асоціації змушені покладатися тільки на власні сили, певну допомогу з боку членів угруповання і додаткові переваги завдяки застосуванню спільних зусиль, а не покладати надії на якесь фінансування з боку АСЕАН. «Члени угруповання потребують єдиної Південно-Східної Азії через необхідної досить високого ступеня політичної інтеграції для більш ефективного захисту своїх законних інтересів, національної ідентичності та цінностей в умовах процесу глобалізації і на тлі неухильного посилення економічної потужності Китаю і Індії» в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

В рамках «східно-азіатського регіоналізму» політичні аспекти також мають певні характерні риси. Реалізуючи і виправдовуючи зовнішньополітичну доктрину, країни АСЕАН виявляють будь-яку загрозу для національної економіки країн Південно-Східної Азії і використовують всі методи для виправдання авторитаризму як рушійної сили економічного зростання. При цьому основним принципом Асоціації є «невтручання у внутрішні справи один одного і невикористання військової сили в міждержавних відносинах. Зокрема, відносини вибудовуються таким чином, щоб рішення приймалися шляхом консультацій і діалогів, що мають переважно неформальний характер».

Примітно, що концепція АСЕАН передбачає формування впливового регіону Південно-Східної Азії за рахунок участі економічно розвинених держав, обумовлюючи важливість збереження державного суверенітету без будь-якого його делегування наднаціональним органам. Відповідно труднощі, пов'язані з розробкою зобов'язань країн угруповання в рамках Асоціації, забезпечують монополію неформальних інститутів, «що не дозволяють контролювати процеси прийняття рішень».

При цьому «з точки зору структури інтеграційного поля східно регіоналізм являє собою подобу системи концентричних кіл. Внутрішній коло утворює первісна п'ятірка АСЕАН (Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд), друге коло - АСЕАН "в форматі десяти" (на додаток до перерахованих - Бруней, Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам), третє коло - "АСЕАН + 3 "».

Прагнучи забезпечити зростання зовнішньоторговельних показників, АСЕАН поступово розширює співробітництво, набуваючи нових торгово-економічних партнерів, так званих «партнерів по діалогу». Зокрема, основними торговими партнерами угруповання є: «Австралія- з 1974 р .; Нова Зеландія - з 1975 р .; Японія, США - з 1977 р .; Канада - з 1981 р .; ЄС - з 1992 р (з Європейським економічним співтовариством з 1977 р) [17]; Республіка Корея, Індія, Китай - з 1996 р ».

«АСЕАН + 10», тим самим підкреслюються тісні міждержавні зв'язки. Примітно, що не всі учасники формату АСЕАН + 10 входять в першу десятку торгових партнерів Асоціації [19].

Крім АСЕАН + 10 існує таке «діалогове об'єднання», як АСЕАН + 3 за участю найбільш активних торгово-економічних партнерів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні - Японії, Республіки Корея і Китаю. Даний формат найбільш життєздатний, оскільки дані країни характеризуються великою взаємозалежністю, а їх економічне, науково-технічне і культурне співробітництво, а також взаємодія в області міжнародного руху капіталу з року в рік стає все більш тісним.

Взаємодія з партнерами по діалогу в основному здійснюється в рамках функціонування комітетів АСЕАН, заснованих в столицях країн-партнерів по діалогу з угрупованням. Також партнери по діалогу організують зустрічі міністрів закордонних справ на вищому рівні, часто після щорічних зустрічей міністрів АСЕАН.

Укладення угод про створення ЗВТ з діалоговими партнерами ініціював новий формат співпраці «АСЕАН + 1» [24, 25]. Зокрема, Індія підписала Угоду про вільну торгівлю з Асоціацією в 2010 р. При цьому, на думку автора дослідження, помилково розглядати співпрацю індійської сторони з країнами угруповання з точки зору можливої інтеграції Індії в АСЕАН, оскільки індійське керівництво переслідує інші цілі, зокрема, розширення ринків збуту товарів, забезпечення доступу до ресурсів і створення сприятливих умов для індійських компаній для проникнення в регіон Південно-Східної Азії, а також геополітичні інтереси. Відповідно взаємодія Індії з країнами Асоціації можна віднести до співпраці «Юг-Південь», яке є прикладом опори на колективні сили.

«Співпраця Південь-Південь» – це взаємодія між країнами, що розвиваються, у тому числі своєрідний механізм надання міжнародної допомоги. При цьому країни, що розвиваються виступають категорично «проти

прирівнювання традиційної міжнародної допомоги (розвинені країни - члени Комітету сприяння розвитку ОЕСР надають її найбільш біднішим країнам світу) до даної форми співпраці» [26].

Прагнучи не допустити зовнішнього втручання у внутрішні справи (і не відкидаючи їх підтримку), країни-реципієнти намагалися просувати «концепцію» права на розвиток »і забезпечити більш справедливі, преференційні умови для країн, що розвиваються в міжнародній торгівлі та інших міжнародних режимах». Успіхом послужило прийняття без голосування «на 6-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН в травні 1974 р Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку і Програми дій щодо встановлення нового міжнародного економічного порядку».

Співпраця по лінії «Південь-Південь» почало здійснюватися з 1950-х рр., В т. Ч. «В рамках Руху неприєднання, « Групи 77 »та Конференції ООН з торгівлі та розвитку, хоча воно отримало формальне оформлення у вигляді конкретних цілей і плану дій по їх досягненню лише тільки в 1978 р на Конференції ООН з технічного співробітництва між країнами, що розвиваються в Буенос-Айресі» [35].

Ухвалений План дій складався з «38 рекомендацій, спрямованих на досягнення самозабезпеченості на основі взаємного співробітництва в різних областях».

Додатковий імпульс розвитку взаємодії по лінії «Південь-Південь» додало прийняття резолюції ГА ООН (А / RES / 49/96 від 19 грудня 1994 р.), в якій відзначені «нові напрямки технічного співробітництва між країнами, що розвиваються в умовах становлення ринкової економіки в контексті глобалізації». Крім того, в «Декларації ООН про Новому партнерство в інтересах розвитку Африки» (НЕПАД) 2002 р. позначена необхідність країнам, що розвиваються покладатися на власні сили.

«Особливістю співробітництва Південь-Південь є переважання технічної допомоги і передача експертизи по тих чи інших напрямках економічного і науково-технічного розвитку». При цьому на відміну від традиційної міжнародної допомоги вона, представляючись країнам-партнерам, не залежить від виконання економічних і політичних перетворень.

Найбільш активно співпрацю по лінії «Південь-Південь» розвивають Індія і Китай, які є лідерами в цій галузі завдяки значним масштабам діяльності і великого переліку напрямів. «Обидві ці країни в даний час здійснюють ініціативи в галузі надання технічної допомоги, які охоплюють майже всі сфери, що представляють інтерес для інших країн, що розвиваються, і обидві в останні десять років підкріплюють технічну допомогу фінансовою підтримкою».

З моменту створення Руху Неприєднання в 1950-60-х рр. уряд Індії надавало підтримку країнами АСЕАН, проте більше політичного, ніж економічного характеру, оскільки для індійських властей допомогу країнам Асоціації була дуже важливим політичним ходом. «Саме тоді у зовнішній політиці країни сформувався розуміння необхідності надання допомоги південноазійських країнам для підтримки статусу лідера регіону» [36].

Відносно країн АСЕАН «Індія дотримується стратегії надання активного технічного сприяння – фінансування інфраструктурних проектів, здійснюваного на умовах грантів і пільгових кредитів, надання освітніх і консультативних послуг та ін.».

1.2. Ретроспектива розвитку інтеграційних процесів в рамках АСЕАН

За останні півстоліття чітко спостерігається тенденція зміни мотивів розвитку інтеграційних об'єднань, а також значне зростання їх впливу на співвідношення глобальних і регіональних центрів у світовій економіці.

Трансформація ролі інтеграційних угруповань ініціює розвиток поліцентричності як в регіональному, так і в глобальному просторі.

В даний час вирішальну роль у розвитку регіону Південно-Східної Азії відіграє АСЕАН. При цьому на процес інтеграції мають значний вплив як внутрішні, так і зовнішні чинники. Після Азіатської фінансової кризи 1997 р. країни Асоціації переглянули політику розвитку угруповання і усвідомили необхідність «створення механізмів захисту не тільки учасниць АСЕАН, а й регіону в цілому від зовнішніх фінансових потрясінь».

Інтеграційні процеси в АСЕАН не завжди протікали гладко, оскільки, «незважаючи на прагнення країн Південно-Східної Азії до інтеграції, між країнами зберігалися суперечності. Ще 31 липня 1961 р Малайзія, Філіппіни і Таїланд зробили спробу сформувати інтеграційну торгово-економічне угруповання, затвердивши готелів Бангкока декларацію із заявою про створення Асоціації Південно-Східної Азії». Концепція угруповання передбачала активний розвиток співробітництва в галузі економіки, культури і соціальних аспектів. Асоціації вдалося домогтися певних успіхів, зокрема, в сфері лібералізації торгівлі розроблений тристоронній договір про торгівлю і судноплавство, реалізовані програми з обміну викладачами і студентами. При цьому інтеграційне об'єднання не витримало розбіжностей між трьома країнами, і угруповання розпалася [40].

Уряд Малайзії зробив спроби створення АСЕАН: «Нашою метою є регіональна асоціація, що охоплює Таїланд, Бірму (з 1989 - М'янма), Індонезію, Сінгапур, Малайзію, Філіппіни, Камбоджу, Лаос і В'єтнам. У нас немає вибору. Країни і народи Південно-Східної Азії незалежно від етнічних, культурних і релігійних коренів повинні об'єднатися і створити власними силами і розумом новий шлях в майбутнє і нову структуру. І зробити це ми повинні самостійно. Ми повинні прийти до глибокого і загального усвідомлення того, що не зможемо довго виживати як незалежні народи ... якщо не будемо в той же самий час

мислити і діяти як жителі Південно-Східної Азії» (заява малайзійського міністра закордонних справ І. А. Рахман , 1966 р.) [46].

Діяльність Асоціації країн Південно-Східної Азії почалася в 1967 р. «після проголошення в Бангкоку Установчої декларації цього угруповання. Учасниками об'єднання є п'ять країн-засновників (Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни), до яких згодом приєдналися БрунейДаруссалам (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос і М'янма (1997 р.), Камбоджа (1999 р.). Статус спеціального спостерігача мають Папуа-Нова Гвінея і Східний Тимор».

Сьогодні тільки одна країна регіону Південно-Східної Азії не входить в Асоціацію - Східний Тимор, що став суверенною в 2002 р.. В даний час угруповання налічує 10 держав даного регіону, які іноді в літературі згадуються як АСЕАН-10, або ж «Велика АСЕАН» [50].

Асоціація є «чисто азіатську форму інтеграції, без присутності країн інших континентів, тому всередині угруповання створені більш сприятливі зовнішні і внутрішні умови для узгодження і прийняття рішень в області економіки і політики».

Основна мета АСЕАН – «сприяння економічному, соціальному і культурному розвитку регіону шляхом здійснення програм співробітництва; захист політичної та економічної стабільності регіону від суперництва великих держав; використання АСЕАН як форум для вирішення внутрішньо регіональної розбіжностей». «Країни – учасниці АСЕАН позначили як задачу, боротьбу з бідністю, забезпечення незалежності, подолання спадщини колоніального минулого, усунення чинників втручання зовнішніх сил у внутрішні справи країн регіону» [54].

Умовою збереження єдності АСЕАН стали обов'язкові правила на заборону обговорення внутрішньополітичних проблем один одного і на будь-які форми втручання ззовні в їх рішення. «У 1994 р. створено постійно діючий форум АСЕАН з питань миру і регіональної безпеки (АРФ, ASEAN Regional Forum,

ARF) з метою врегулювання міждержавних суперечок з територіальних питань і різного роду конфліктів».

Згідно з протоколом 1987 р доповнити Декларацію, АСЕАН відкрита для участі всіх країн Південно-Східної Азії, що підтримують її цілі, принципи та завдання. Відповідно, при створенні об'єднання Асоціація розглядалася як угруповання регіонального співробітництва, яка буде функціонувати в інтересах забезпечення миру, прогресу і процвітання регіону.

Примітно, що «рішення про регіональну інтеграцію приймалося в розпал В'єтнамської війни, конфронтації між Малайзією та Індонезією, Малайзією і Філіппінами, наслідків жорстокого придушення військовими виступу комуністів в Індонезії в 1965 році. Бангкокська декларація враховувала економічні аспекти, але на початковому етапі вони відходили на другий план ». Реальної економічної інтеграції не було, з огляду на низький рівень економічного розвитку країн угруповання і малий ступінь взаємозалежності і взаємодоповнюваності. Так, політико-ідеологічні чинники зайняли центральну роль, зумовивши можливість подальшого становлення АСЕАН як незалежної інтеграційного угруповання світової економіки.

На першому і другому самітах країн АСЕАН (1976-1977 рр.) Робилися певні спроби перевести діалог в економічне русло. Зокрема, саміт 1976 р. ознаменував новий етап становлення Асоціації, в рамках якого було підписано Договір про дружбу і співробітництво і Декларація згоди АСЕАН [60]. За допомогою цих документів країни угруповання намагалися довести зовнішнього світу свої можливості в області економічного співробітництва, підвищуючи інтерес іноземних інвесторів до вкладення своїх капіталів в Асоціацію.

До середини 1990-х рр. економічне співробітництво між країнами в основному обмежувалося формою промислової кооперації зі значною часткою державної участі. Першим з економічної точки зору системоутворюючим документом, який сприяв лібералізації внутрішньорегіональних торгових

відносин, стала Угода про преференційну торгівлю 1977 р.. Однак угода виявилася невдалою, оскільки було вузьконаправленим за масштабом покриття і розміру наданих преференцій, що «негативно вплинуло на динаміку взаємної торгівлі, частка якої зросла лише з 2% до 5% в 1980-1985 роках».

Примітно, що «розробка концепції економічної інтеграції в рамках АСЕАН почалася в 1970-і рр., Коли на прохання країн-учасниць ряд органів Організації Об'єднаних Націй (ООН) розробили рекомендації щодо стимулювання взаємного економічного співробітництва». Група експертів ООН запропонувала 13 проектів «по створенню спільних підприємств у сфері машинобудування і хімічної промисловості, розрахованих на задоволення потреб зацікавлених країн-учасниць».

При цьому необхідно зазначити, що транснаціональні корпорації (ТНК) стали одним з головних двигунів економічного зростання і розвитку регіону Південно-Східної Азії, які прагнули отримати вигоду з порівняльних переваг, пов'язаних з дешевою робочою силою. На початку 1990-х років діяльність європейських і американських ТНК, які працювали в країнах АСЕАН-5 (Сінгапур, Індонезія, Таїланд, Малайзія і Філіппіни), в основному була направлена на освоєння природних ресурсів, а японських корпорацій - виробництво автомобілів, електроніки і металевих виробів . Саме ТНК цих трьох країн (США, Європи і Японії) внесли значний вклад у прискорення темпів економічного зростання країн АСЕАН і стимулювали розвиток інтеграційних процесів в регіоні Південно-Східної Азії.

Охопив в 1997 році регіон Південно-Східної Азії «валютно-фінансова криза, що мала серйозні негативні політико-економічні наслідки майже для всіх держав, що входять в АСЕАН (найменш порушеними виявилися Сінгапур і Бруней), і став випробуванням рішучості" Десятки "продовжити політику економічної інтеграції. Однак в 1999 році більшості країн Асоціації вдалося подолати негативні тенденції, і в цілому досягнуто економічне зростання близько 6% ».

На наш погляд, країни АСЕАН підібрали «зручну» для них форму інтеграції з урахуванням індивідуальних завдань розвитку національних економік, не роблячи спроб прискорити сам інтеграційний процес. Так, прагнення країн-учасниць угруповання диверсифікувати власну економіку і максимально розширити свій товарний асортимент призвело до створення і розвитку конкуруючих галузей виробництва, зміцненню низького рівня взаємодоповнюваності. Дані фактори також обмежили розвиток внутрішньорегіональної торгівлі [63].

В даний час країни АСЕАН проводять стратегію на поглиблення інтеграції і торгівлю лібералізацію на базі підписаного в 1992 році Угоди про створення Зони вільної торгівлі (ЗВТ) АСЕАН, Рамкової угоди про Зону інвестицій АСЕАН, Рамкової угоди АСЕАН по послугах (АФАС, ASEAN Framework Agreement on services, AFAS) і схеми Промислового співпраці АСЕАН (Аїко, ASEAN Industrial Cooperation Scheme, AICO). Угода про ЗВТ передбачало «зниження імпорتنих тарифів у внутрішньорегіональній торгівлі до 0-5% на всі товари, що відповідають критерію походження продукції, т. Е. Більш 40% вмісту продукту повинно проводитися на території Асоціації. Більш того, в перспективі передбачена і повна відміна імпорتنих тарифів ». АФТА мала на меті підвищення конкурентоспроможності країн-учасниць шляхом усунення торговельних бар'єрів і залучення іноземних інвестицій в регіон [66].

ЗВТ АСЕАН була абсолютно новою ініціативою в області лібералізації торгівлі в середині Асоціації. З огляду на негативний досвід угоди 1977 р для певних груп товарів розроблена «тарифна сітка з докладними описами і тимчасовими критеріями зниження тарифів. Угода враховувало індивідуальні особливості країн Асоціації, оскільки деякі держави не могли відмовитися від протекціоністських заходів стосовно інших країн », ускладнюючи реалізацію документа. Деякі групи товарів виключені з СЕПТ, зокрема, сільськогосподарська продукція.

Ідеї, закладені в Угоді про створення ЗВТ АСЕАН і СЕПТ, були реалізовані через 10 років. Так, до 2003 р практично на 99% товарних позицій митні тарифи знижені відповідно до тарифної сітки на 0-5%. На досить велику групу товарів тарифи скоротилися до 0% [68]. «В рамках Угоди АФТА в 1994 було підписано Рамкову угоду АСЕАН по послугах (АФАС, ASEAN Framework Agreement on Services, AFAS). Документ передбачав ліквідацію бар'єрів у сфері торгівлі послугами, а також формування Зони вільної торгівлі послугами. За підсумками першого раунду переговорів (1998 р.) прийнятий пакет заходів з лібералізації послуг, зокрема, в таких сферах, як морський і повітряний транспорт, туризм, телекомунікації, а також підприємницькі послуги. Другий раунд переговорів» (1999-2001 рр.) Передбачав подальше розширення списку галузей, де передбачена ліквідація бар'єрів. У підсумку, повна лібералізація сфери послуг повинна відбутися до 2020 р. [70]

Вжиті заходи підтверджують успішність ідеї створення ЗВТ АСЕАН. На думку автора дослідження, керівництво країн – членів Асоціації чітко впливало тенденціям світової економіки, що охоплює зовнішньоторговельну лібералізацію, активізацію світових глобалізаційних процесів, а також зміцнення і створення нових інтеграційних блоків, в першу чергу – ЄС, як важливого торговоінвестиційного партнера, з іншого боку – МЕРКОСУР , потенційний конкурент Асоціації в світі, що розвивається.

Процес створення АФТА став успішним також завдяки ініціативі освіти економічної інтеграції на макроекономічному рівні - так званих «трикутників економічного зростання» (субрегіональні економічні зони, СРЕЗ). Дані зони являють собою об'єднані прикордонні райони трьох країн АСЕАН на базі «комплексного використання фінансових, виробничих, трудових і природних ресурсів, а також технологічного потенціалу» [57].

Пізніше дана зона перетворилася в «Південну зону росту», що охоплює Індонезію, Малайзію і Таїланд, а в 1993 був сформований так званий «Північний трикутник зростання» за участю Індонезії, Малайзії і Таїланду [59].

У 1994 році створюється «Східна зона росту» (Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни), що охоплює такі сфери, як інфраструктура, туризм, сільське господарство і фінансові послуги. Як зазначає російський вчений Костюніна Г. М., відмінна риса Східної зони економічного зростання від інших зон полягає в приблизно рівному виробничий потенціал і рівень конкурентоспроможності учасниць. Як результат, інтенсифіковані «морські перевезення між Філіппінами і Малайзією (Замбоанга - Сабах), а також Філіппінами і Індонезією (м. Генерал Сантос - Бітунг). Філіппінські компанії інвестували капітал в плантації пальмової олії на Калімантані (Індонезія), у видобуток нафти і газу на Мінданао».

Примітно, що практично всі країни АСЕАН в тій чи іншій мірі брали участь в роботі субрегіональних економічних зон. Серед вищезазначених субрегіональних економічних зон ПСА також виділяють так званий «Платиновий трикутник економічного зростання», що проходить через південь Китаю, Камбоджі і В'єтнаму. При цьому особливу увагу привертає «Золотий чотирикутник» (Таїланд, М'янма, Лаос і південь Китаю) [64].

Успішність «трикутників економічного зростання» обумовлена декількома факторами: мінімізацією розбіжностей між регіонами, простотою переговорів і, відповідно, раціональним прийняттям рішень щодо загальних економічних питань, а також швидкістю створення зон і правовим регулюванням діяльності і суперечок. Безумовно, існують незначні політико-економічні ризики в зв'язку з вузькими географічними рамками. Головною особливістю і перевагою формування субрегіональних економічних зон в рамках АФТА є той факт, що в разі успішності СРЕЗ її межі можуть бути розширені, в зворотному випадку - втрати сторін мінімізовані.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ІНДІЇ З КРАЇНАМИ АСЕАН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ

2.1. Основні напрямки взаємної торгівлі Індії і АСЕАН

Особливий імпульс двосторонніх відносин Республіки Індія з АСЕАН отримали після проведення саміту Індія-АСЕАН в 2002 р. в Пномпені (Камбоджа) який згодом став щорічним. З 2012 р. Індія і АСЕАН стали стратегічними партнерами.

У листопаді 2014 р індійське керівництво змінило зовнішньополітичний курс «Погляд на Схід» на політику «Рух на Схід» (Act East Policy), яка передбачає відродження і зміцнення відносин Індії з країнами АСЕАН, а також розширення індійської сфери впливу за межами цього регіону - від Республіки Корея і КНДР на півночі до Австралії і Нової Зеландії на півдні, від Бангладеш до островів Фіджі і країн Океанії на сході. У той же час основними партнерами Індії, як і раніше, залишаються країни Асоціації. Як зазначає Е.А. Брагіна, Індія розглядає розширення зв'язків з АСЕАН як найбільш важливий напрям своєї зовнішньої політики «Рух на Схід».

В рамках реалізації спільної «Декларації про партнерство Індії і АСЕАН в інтересах миру, прогресу і загального процвітання» з 2004 року розробляються і приймаються Плани дій. Зокрема, План дій на 2016-2020 рр. визначає курс спільних дій, практичного співробітництва і конкретних проектів і заходів, охоплюючи такі області, як політика і безпека, економіка, соціально-культурне співробітництво, зв'язок і ініціатива інтеграції АСЕАН і звуження розриву в розвитку. Першочерговим завданням є розширення економічного співробітництва, тому що товарообіг між Індією та Асоціацією в 6 разів менше аналогічного показника між Китаєм і АСЕАН, а сукупний обсяг інвестицій Індія-

АСЕАН в 6,6 раз менше, ніж сукупні вкладення Китай-АСЕАН (1,73 млрд дол. проти 11,37 млрд дол.). Відповідно, двостороннє співробітництво також націлене на стимулювання взаємодії приватного сектора, зокрема, започатковано роботу бізнес-ради Індія-АСЕАН, а також проведення Ділових самітів Індія-АСЕАН і бізнес-ярмарків [28].

На нашу думку, завдяки поглибленню економічного співробітництва з країнами угруповання, Індія отримує не тільки відповідні вигоди і «дивіденди» для власного розвитку, розширюючи свою присутність в рамках АСЕАН та інших можливих в перспективі форматів, але знаходить нові точки дотику для побудови більш продуктивних відносин з Китаєм при збігу інтересів.

Індія взаємодіє з АСЕАН на регіональному та субрегіональному рівнях на основі цілого ряду угод про економічне співробітництво. Спостерігалася тенденція проліферації зони вільної торгівлі (ЗВТ) в рамках відповідних угод Асоціації з Китаєм, Республікою Корея, Японією, Австралією і Новою Зеландією. Цей факт змусив Індію інтенсифікувати зусилля щодо створення ЗВТ для уникнення дискримінації щодо свого експорту в країни угруповання. Рамкова угода про всебічний економічне співробітництво між Індією і АСЕАН, підписана на Балі в жовтні 2003 р., передбачало усунення тарифних бар'єрів і, в кінцевому підсумку, створення зони вільної торгівлі в області товарів, послуг та інвестицій. Остаточна Угода про вільну торгівлю, що припускає зниження тарифів на понад 90% продуктів і понад 4000 виробничих ліній до 2016 року, було підписано в Бангкоку в 2009 році і набула чинності з 1 січня 2010 р. При цьому з режиму вільної торгівлі виключені 489 товарів, в основному, аграрна продукція. Однак не всі ще бар'єри усунені.

Серед тарифних зобов'язань виділяють 5 категорій продуктів з різними процедурами проведення відповідної лібералізації митних зборів. Для основної групи товарів постійна тарифна ставка 0% буде досягнута до 31 грудня 2019 року, як і для високочутливих товарів для економіки (для 50 товарних груп з цією

категорії) – тарифна ставка 5%. Для всіх інших груп товарів тарифна ставка буде знижена до 4,5%. В цілому до 31 грудня 2019 р застосовні тарифи будуть знижені в середньому на 50%, а тарифи в списку високочутливих для економіки товарів - на 25-50%. Нарешті, товари, зазначені в «списку товарівісключеній», звільняються від зниження тарифів. Проте відповідні тарифи будуть щорічно переглядатися, щоб полегшити доступ на ринок [13].

Крім того, Індія виділила кілька товарів (пальмова олія, перець, чорний чай і кава) в категорію «спеціальні продукти» з окремим графіком скорочення тарифів.

ЗВТ Індія-АСЕАН передбачає, що договірні сторони мають право застосування багатосторонніх заходів захисту відповідно до ГАТТ (ст. ХІХ ГАТТ1994), перехідних і загальних регіональних заходів. В основному ці заходи застосовуються в зв'язку з збитками або загрозою її заподіяння національної галузі країни-імпортера. Введення регіональних заходів може призупинити подальше зниження тарифної ставки або підвищити її до рівня РНБ.

Протекціоністська політика Індії, проте, виявляється при порівнянні з іншими угодами щодо створення ЗВТ в рамках АСЕАН + 1 Угоди про ЗВТ Індія-АСЕАН, в якому чітко виявляється його неглибокий характер з урахуванням великого списку винятків, строгих правил походження і відсутності положень з питань конкуренції або державних закупівель. В результаті індійська політика ускладнила відносини з більшістю партнерів з Асоціації [38].

Ще однією особливістю є те, що індійське керівництво пропонує в залежності від країни-учасниці Асоціації різні графіки для зниження і лібералізації імпортних тарифів для товарів, що ввозяться з АСЕАН. Так, лібералізація тарифів для Філіппін відкладається приблизно на 3-5 років в порівнянні з іншими країнами (до 2022 року). В деякій мірі ця обставина є компенсацією за більшу лібералізацію тарифів, наданих Філіппінам раніше в порівнянні з іншими членами групи АСЕАН-6.

В рамках ВРЕП в 2014 році були підписані ще додаткові «Угоди про вільну торгівлю послугами і про інвестиції між Індією і АСЕАН», які вступили в чинності 1 липня 2015 для шести держав - членів АСЕАН, а саме для Брунею-Даруссаламу, Малайзії, М'янми, Сінгапуру, Таїланду і В'єтнаму, а також Індії. Згодом до них приєдналися Лаос і Філіппіни, відповідно, в 2015 р. і 2016 р. Передбачено загальний перелік зобов'язань для 8 держав-членів Асоціації та окремий для Індонезії і Філіппін. Автор дослідження вважає, що ці угоди значно розширяють експорт Індії на ринок АСЕАН, завдяки досить розвиненому індійському третинного сектору [36].

Обсяг торгових потоків між АСЕАН і Індією був відносно низьким на початковому етапі партнерства, а потім різко збільшився в наступні роки. Завдяки реалізації зовнішньої політики Індії, спрямованої на посилення відносин з Асоціацією, і вступу в силу Угоди про ЗВТ торговий оборот зріс у 7,3 разів з 2000 р. і склав 73,63 млрд дол. В 2019 р., що на 22,15 % більше в порівнянні з 2016 р. Середній рівень темпу зростання склав 11,9%.

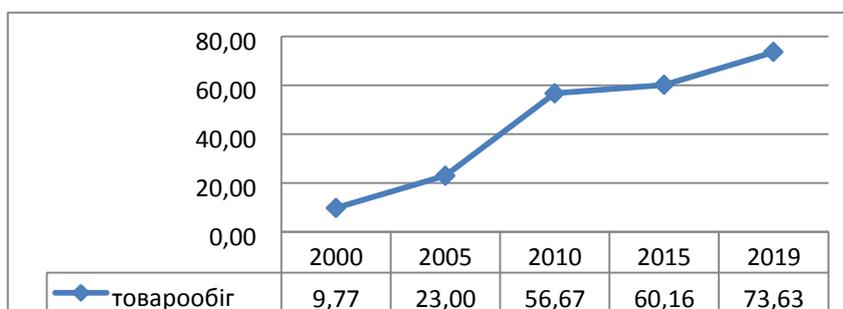

Рис. 2.1 Обсяг товарообігу Індії і АСЕАН з 2000 по 2019 рр. (Млрд дол.)

У 2000-2019 рр. спостерігалось від'ємне торговельне сальдо Індії через стійке зростання імпорту. Обсяг імпорту в індійську економіку збільшився в 6,2 рази з 6,6 до 45,3 млрд дол., Що, на нашу думку, свідчить про те, що країни АСЕАН більш важливі для Індії як джерела імпорту, ніж як ринки збуту (Рис. 2.1). При цьому, незважаючи на значне превалювання обсягів імпорту над експортом в абсолютних показниках, щорічний середній темп зростання

індійського імпорту з країн АСЕАН склав 18,0%, а експорту - 22,9%. Відповідно, реалізуючи стратегію в рамках співпраці «Південь-Південь», Індія намагалася всіляко зміцнити свої позиції в регіоні Південно-Східної Азії, в т.ч. за рахунок активізації закупівель в країнах Асоціації, причому навіть в непростий період 2008-2009 рр. [75].

Негативне сальдо торгового балансу Індії з року в рік збільшується за такими позиціями, як органічні хімічні речовини, пластмаса і гума, корисні копалини, шкіра, текстиль, коштовне каміння і ювелірні вироби, метали і медичні інструменти, які при цьому складають майже 75% індійського експорту в АСЕАН.

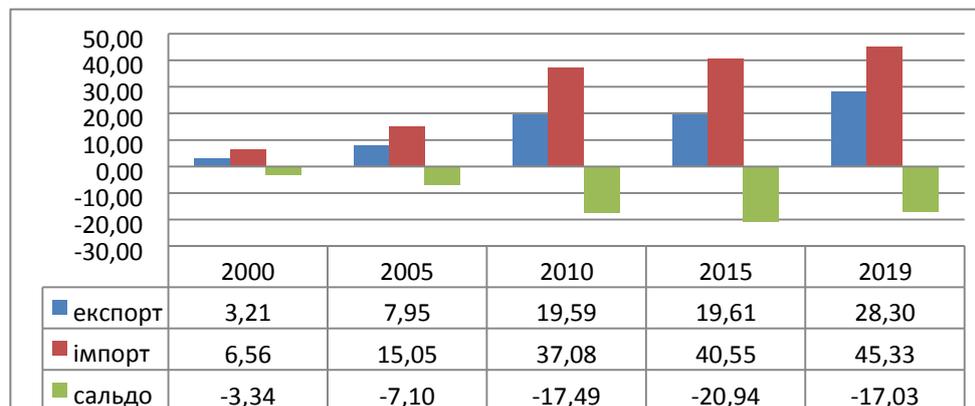

Рис. 2.2 Взаємна торгівля Індії і АСЕАН з 2000 по 2019рр.
(Млрд дол.)

Індія незмінно намагається закріпити позиції і підняти минулі досягнення на більш високий рівень, розвивати менш розроблені напрямки. З огляду на те, що торговий баланс Індії залишався негативним, що, звичайно, хвилювало індійську сторону, країнам Асоціації було запропоновано взяти участь в таких проектах, як «Роби в Індії» (Make in India), «Цифрова Індія» (Digital India), «вміла Індія» (Skill India), «Розумні міста» (Smart Cities), за рахунок яких індійська сторона змогла залучити інвестиції в інфраструктуру, торгівлю, виробництво, сільське господарство, облаштування міст тощо Ці ініціативи допомагають забезпечувати

більшу гнучкість і політичний простір для протистояння китайському фактору [38].

Для реалізації вище зазначених проектів були засновані Центр Індія-АСЕАН в Нью-Делі і Центр по вивченню АСЕАН в Шиллонг, Індія.

Такі країни-члени АСЕАН, як Сінгапур, Індонезія, Малайзія (в т.ч. завдяки суттєвій індійській діаспорі) і В'єтнам, встановили міцні двосторонні відносини з Індією і довели, що є значущими партнерами. Сінгапур не тільки веде з Індією динамічну торгівлю і підтримує економічні відносини, а й є першою державою АСЕАН, яка підписала з Індією Угода про всеосяжну економічне співробітництво (СВЕС, Comprehensive Economic Cooperation Agreement, СЕСА) в 2005 році. З моменту підписання угоди обсяг товарообігу збільшився практично в 2 рази - з 9,98 млрд дол. В 2005 р. до 18,29 млрд в 2019 р., а середньорічний темп приросту склав 6% (Таблиця 2.1.) [39].

Таблиця 2.1

Торгівля Індії з країнами-членами АСЕАН з 2005 по 2019 рр.
(Млн дол.)

Країна	2005		2010		2015		2019	
	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт
Бруней	186,13	15,79	488,16	22,51	577,98	37,47	510,04	50,50
В'єтнам	0,00 *	0,00 *	991,63	1 762,03	2 474,81	2 643,47	3 757,87	3 880,98
Індонезія	2 878,35	1 052,16	9 915,04	3 102,24	11 713,02	2 741,42	14 083,57	4 048,50
Камбоджа	0,21	17,10	8,07	52,57	10,00	116,11	35,51	98,29
Лаос	0,03	1,00	0,07	6,25	33,04	14,19	161,76	20,42
Малайзія	3 939,95	1 095,73	6 512,14	2 483,79	8 122,76	3 895,73	8 030,52	6 256,42
М'янма	544,33	78,17	957,88	161,53	958,77	473,02	707,49	975,11
Сінгапур	5 877,69	4 099,02	13 357,24	9 232,74	10 992,71	5 783,30	11 012,38	7 273,79
Таїланд	1 515,87	1 270,16	4 393,62	2 252,72	5 297,47	2 628,39	6 486,54	3 899,02
Філіппіни	86,12	344,30	409,84	565,76	372,89	1 279,16	545,29	1 796,06

Однак, незважаючи на СВЕС, частки товарообігу країн угруповання в загальному обсязі індійської торгівлі з АСЕАН стали практично в рівних ступенях розподілятися між Сінгапуром, Індонезією, Малайзією, Таїландом і В'єтнамом. При цьому частка Сінгапуру, який найтісніше пов'язаний з Індією, поступово знижується - з 43,4% у 2005 році до 24,8% в 2019 р..

Торговельні зв'язки між Сінгапуром і Індією завжди були тісними. У 2005 році саме Го Чок Тонг, який займав тоді пост прем'єр-міністра Сінгапуру, порівняв АСЕАН з величезним авіалайнером, одним крилом якого є Китай, а другим крилом повинні стати міцні відносини з Індією.

Очевидно, що активізація двосторонньої торгівлі обумовлена різким збільшенням обсягів індійського імпорту. При цьому найбільш важливим аспектом двосторонньої співпраці все також залишається превалювання реекспорту з Сінгапуру до Індії. Так, реекспорт охоплює такі категорії, як моторний спирт і авіаційні турбіни, машини (авіаційні двигуни, відцентрові насоси, компресори та кондиціонери), а також дорогоцінні камені (непромислові алмази) і ювелірні вироби.

Експортна та імпортна товарна номенклатура також не зазнала істотних змін по відношенню до 1990-их рр. В даний час в Сінгапур Індія, перш за все, експортує мінеральне паливо (включаючи мінеральні масла, нафта і нафтопродукти), масла і бітумінозні речовини (неетілований моторний спирт і високошвидкісне авіаційне турбінне паливо), а також дорогоцінні камені і ювелірні вироби, машини та інструменти, транспортне обладнання, електронні товари і кольорові метали, кораблі і човни.

Індія вважає за краще імпортувати з Сінгапуру електронні товари, неелектричні машини, механічні прилади, органічні хімікати, проектні товари, транспортне обладнання, штучні смоли і професійні інструменти, а також ядерні реактори і котли, машини [14].

Індонезія є другим за величиною торговим партнером Індії серед країн Асоціації, загальний товарообіг збільшився в 4,6 разів (з 2005 р.) і склав 18,13 млрд доларів в 2019 р., а середньорічний темп приросту - 15%. Індонезія є найбільшою серед країн АСЕАН, і її велика кількість природних ресурсів відіграє важливу і ключову економічну роль в регіоні АСЕАН. Індія та Індонезія підписали двосторонню торговельну угоду ще в 1978 році, але не було створено форуму, який міг би стати платформою для переговорів з торговельних питань. Тому створення Комісії спільної наради для розширення і стимулювання двосторонньої торгівлі та інвестицій між двома країнами в 2003 р. в Джакарті стало відправною точкою в розвитку двосторонніх економічних відносин.

У 2005 р. Індія та Індонезія підписали двосторонню угоду про стратегічне партнерство для збільшення обсягу товарообігу. Країни також створили Спільну дослідницьку групу, яка є рушійною силою для розширення співпраці в секторі послуг і займається її вивченням. Для стимулювання торгових відносин між країнами проводяться різні заходи, зокрема, виставки та Індійський бізнес-форум в Індонезії.

Індія є найбільшим споживачем індонезійського пальмового масла. Індійська сторона також набуває в Індонезії вугілля, вуглеводні, мідну руду, каучук і експортує транспортне обладнання, очищені нафтопродукти, бавовна, металопродукцію, телекомунікаційне обладнання, олійне насіння і фрукти.

Індія займає позицію найбільшого торгового партнера Малайзії серед країн Південної Азії. Зі свого боку. Малайзія є третім за величиною торговим партнером Індії серед країн АСЕАН. Угода про всеосяжну економічне співробітництво в рамках ЗВТ було підписано між цими двома країнами в 2011 р. [14].

Завдяки розширенню співпраці обсяг товарообігу між Індією і Малайзією збільшився практично в 24 рази з 0,6 млрд дол. В 1992 році до 14,29 млрд в 2019 р. Провідні позиції в структурі індійського імпорту з Малайзії займають пальмова

олія, мінеральне паливо, машини і транспортне обладнання. Індія, в свою чергу, експортує транспортну техніку, продукти харчування, зокрема, м'ясо, рис (сорт - басматі) і цукор.

З 2001 року активно розвивалися і економічні відносини між Індією і Таїландом, крім співпраці в рамках АСЕАН ці дві держави взаємодіють також на базі таких платформ, як БІМСТЕК, «Діалог зі співробітництва в Азії» і Співробітництво Меконг-Ганг (The Mekong-Ganga Cooperation, MGC), що також стимулює зростання обсягу взаємного товарообігу. Однак більшу взаємодію між країнами спостерігається в рамках співпраці Індія- АСЕАН. Крім того, Таїланд став першою країною з Асоціації, яка підписала рамкову угоду про створення ЗВТ з Індією ще в 2003 році. У травні 2013 року було створено Спільний ділова рада для розширення двосторонньої торгівлі та інвестицій і розвитку партнерських відносин.

Таїланд є четвертим за величиною торговим партнером серед країн АСЕАН. Обсяг двосторонньої торгівлі між Індією і Таїландом збільшився з 606 млн доларів в 1990 р до 10,39 млрд в 2019 році (Таблицю 2.2). Індійський експортний кошик в Таїланді включає такі позиції, як дорогоцінні камені, в першу чергу діаманти і смарагди, металеві руди, органічні хімічні речовини, залізо, сталь, мінеральне паливо, масла, електричні машини і устаткування, хімікати, металопродукцію та інше. Імпорт з Таїланду до Індії включає фармацевтичну продукцію, електротехніку і обладнання, пластмасу, гуму, нафта, паливо, алюміній і дорогоцінні камені [43].

В'єтнам також є значущим торговим і нашим стратегічним партнером Індії, в т.ч. в області оборони, особливо в зв'язку з посиленням позицій Китаю в південнокитайських море. Індія, в свою чергу, є одним з 10 найбільших торговельних партнерів В'єтнаму. У 2007 році країни уклали Угоду про двостороннє стратегічне партнерство, а в 2016 році підняли партнерство на рівень

всеосяжного стратегічного партнерства (раніше В'єтнам мав таку угоду лише з РФ і КНР).

В період 2005-2019 рр. середньорічний темп приросту товарообігу становив 19%. Загальний товарообіг збільшився з 50 млн доларів у 1991 році до 7,6 млрд доларів в 2019 р., що свідчать про безперервному зростанні двосторонньої торгівлі та крайню зацікавленість країн у співпраці. Більш того, влада Індії і В'єтнаму встановили мету досягти до 2020 року показника 15 млрд дол.

Індійський експорт до В'єтнаму «включає машини і обладнання, морепродукти, фармацевтичні препарати, бавовна, автомобілі, текстиль і кожгалантерею, органічні хімічні речовини, волокна, сталь, тканини, ювелірні вироби та дорогоцінне каміння, а з В'єтнаму Індія імпортує мобільні телефони та аксесуари, комп'ютери і електронне устаткування, машини, органічні хімічні речовини, гуму, вироби з дерева, волокна, перець, транспортні засоби, вироби зі сталі, кава, взуття, вироби з полімерів і смол» [91].

М'янма посідає п'яте місце серед найбільших торговельних партнерів Індії серед країн АСЕАН. У 2003 році Індія і М'янма створили Спільний двосторонній торговий комітет для стимулювання двосторонньої торгівлі. Індія проявляє великий інтерес до природних ресурсів М'янми, зокрема, до запасів газу, оскільки вона володіє одними з найбільших запасів газу в світі. Економічне співробітництво зачіпає такі сфери, як освіта, лісова промисловість, видобуток природного газу, туристська і транспортна сфери, а також і сільське господарство.

Товарообіг між Індією і М'янмою в останні роки стійко зростає і в 2019 р. досяг 1,68 млрд доларів, в т.ч. завдяки тому, що М'янма є бенефіціаром схеми пільгового оподаткування в Індії (Таблиця 2.2). При цьому згідно із заявами влади обох країн потенціал зовнішньоекономічних зв'язків Індії і М'янми значний, але не розкритий через відсутність хорошого транспортного сполучення і банківських домовленостей, що стосуються регулярної та прикордонної торгівлі.

Саме курс «Погляд на Схід» також активізував торгові відносини між Індією і Філіппінами, незважаючи на той факт, що двосторонню торговельну угоду було укладено ще в 1979 році. У 2009 р. було підписано Угоду про вільну торгівлю (набрала чинності в 2011 році), завдяки якому збільшився обсяг двосторонньої торгівлі. Крім того, було створено Спільний ділова рада Індії і Філіппін, який також сприяв розширенню співробітництва між приватними компаніями двох країн. Двосторонній товарообіг у 2019 році склав 2,3 млрд дол. З урахуванням середньорічного темпу приросту товарообігу в розмірі 17,0%. Індійський експорт включає залізо та сталь, гуму, фармацевтичну продукцію, електрообладнання, насіння олійних культур, а імпорт, в свою чергу, - папір, руду, залізо, сталь, мінеральне паливо і масла,

На відміну від інших країн угруповання Індія почала розвивати торговельні відносини з Камбоджею тільки з 2002 року, коли країни підписали двосторонню торговельну угоду, зобов'язавшись розширювати і допомагати один одному в розвитку торгово-економічних відносин. Індія також розширила безмитну тарифну схему для Камбоджі. Незважаючи на те, що середньорічний темп приросту товарообіг становить 20,0%, товарообмін в 2019 р. поки досяг позначки лише 134 млн. доларів.

Як і з Камбоджею, Індія почала вибудовувати торгово-економічні відносини з Брунеєм лише після 2002 року (до цього моменту вони були обмежені). Основним сектором для взаємодії є нафтова промисловість, з 2003 року Індія активно імпортує нафту з Брунею. Торговельним відносинам було надано новий імпульс після підписання в 2010 р Угоди про вільну торгівлю між Індією і Брунеєм, при цьому загальний товарообіг у 2019 році склав 516,0 млн доларів.

Лаос посідає останнє місце серед торговельних партнерів Індії в АСЕАН з товарообігом у розмірі 175,6 млн доларів. При цьому, двостороння правова база досить різноманітна і включає Угоду про торгівлю та економічне співробітництво (2000 р.), Угода про вільну торгівлю товарами (2009 р.) і Угода про вільну

торгівлю послугами (2012 р.) . Для активізації двосторонніх зовнішньоекономічних відносин в 2009 році Індія надала Систему преференцій по безмитним тарифами (безмитний доступ до 94% всіх тарифних ліній Індії) для найменш розвинених країн, в т.ч. для Лаосу. Розвиток товарообміну між Індією і Лаосом обумовлено, перш за все, індійським імпортом руд і концентратів міді, а також збільшенням експорту Індії за рахунок зростання продажів електричного і електронного обладнання, фармацевтичної продукції.

Індія має гостру потребу в енергетичних джерелах, і їх поставки з країн АСЕАН кілька послаблюють її «енергетичний голод». Зокрема, Індія активно закуповує мінеральне паливо у країн Асоціації (вуглеводні - у Брунею, Сінгапуру, Малайзії, Індонезії, Таїланду і Філіппін, газ - у М'янми і вугілля - у Індонезії) і перепродує угрупованню вже очищені нафтопродукти. Аналогічна ситуація спостерігається і з залізною рудою. Індія вважає за краще обробляти руду і експортувати сталь (власні запаси) і залізо. Завдяки імпорту мідної руди, пластмаси та каучуку задовольняються внутрішні потреби індійської економіки [47].

У сфері сільського господарства Індія набуває масла тваринного і рослинного походження, зокрема, головний експортний товар у Індонезії та Малайзії - пальмова олія. У відповідь індійська сторона експортує транспортне та телекомунікаційне обладнання, бавовна.

Відносно промислових товарів Індія більшою мірою покриває попит ринку АСЕАН на фармацевтичну продукцію та транспортне обладнання, в свою чергу, набуваючи комп'ютерне і електронне устаткування, а також звукозаписну і звуковідтворювальну апаратуру.

В цілому завдяки існуючій взаємодоповнюваності торгівлі між Індією і країнами Південно-Східної Азії в таких областях, як сільське господарство, машинобудування і корисні копалини, вдається розширювати торговельні

відносини в рамках співпраці по лінії «Південь-Південь», за винятком періоду світової фінансової кризи (2008-2009 рр.).

Як єдина група країни АСЕАН є четвертим за обсягом угод торговим партнером Індії. На їх частку припадає 10,2% індійського зовнішньоторговельного обороту, що свідчить про істотну залежність Індії від країн Асоціації. Що ж стосується країн угруповання, то індійська позиція в їхньому торговельному обороті набагато скромніше - всього 2,6% (8 місце, поступається навіть Тайваню і Гонконгу) (Таблиця 2.2) [48].

Таблиця 2.2

Частка Індії і АСЕАН у взаємному експорті та імпорті з 2005 по 2019 рр. (%)

роки	Частка АСЕАН в експорті Індії	Частка АСЕАН в імпорті Індії	Частка Індії в експорті АСЕАН	Частка Індії в імпорті АСЕАН
2005	7,95	10,67	2,32	1,38
2010	8,91	10,58	3,53	2,06
2015	7,42	10,38	3,46	1,78
2019	9,61	10,21	3,43	2,26

Очевидно, що Угода про зону вільної торгівлі Індія-АСЕАН позитивно позначилося на динаміці зовнішньоторговельного обороту. Відповідно розвиток ВРЕП також стимулюватиме торговельне співробітництво, збільшуючи частку Індії в Асоціації і зміцнюючи економічну взаємодію.

Вимірювання ступеня інтенсивності двосторонніх товарних потоків між Індією і найбільш розвиненими членами АСЕАН, а також безпосередньо і самої угрупованням дозволяє отримати більш широке уявлення про їх економічну взаємодію в рамках співпраці по лінії «Південь-Південь». Ступінь інтенсивності товарних потоків оцінюється за такою формулою:

$$I_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_i} \cdot \frac{X_{ij} \cdot (M_w - M_i)}{X_i \cdot M_j}, \quad (2.1)$$

Оскільки держава не може імпортувати власний експорт, відповідно спостерігається відношення обсягу імпорту країни j (M_j) до обсягу світового імпорту (MW) за вирахуванням «імпорту країни i .

Даний коефіцієнт показує відношення частки країни i в імпорті країни j до частки країни i в світовому імпорті (за мінусом імпорту самої країни i). Отже, $I_{ij} > 1$ свідчить про більш сильної інтенсивності торгівлі країни i з країною j в порівнянні зі світовим рівнем торгівлі країни i . Відповідно даний коефіцієнт вказує на значущість країни j для експорту країни i ».

Коефіцієнт показує інтенсивність товарних потоків Індії з найбільшими економіками АСЕАН (Індонезією, Малайзією, Сінгапуром і Таїландом), а також з Асоціацією в цілому (Таблиця 2.3). При цьому спостерігається невисока інтенсивність зовнішньоторговельних зв'язків ($I_{ij} < 1$) між досліджуваними країнами, яка в той же час різна. Найбільш тісно Індія взаємодіє з Асоціацією в цілому і Сінгапуром. Однак відзначається стійка тенденція до зниження індійських товарних потоків в Індонезію, Сінгапур і Таїланд, оскільки Індія починає приділяти більше уваги іншим членам Асоціації, зокрема, В'єтнаму [60].

Таблиця 2.3

Коефіцієнт інтенсивності двосторонніх товарних потоків (I_{ij}) Індії в країни АСЕАН з 2010 по 2019 рр.

Країни	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
АСЕАН	0,05	0,053	0,054	0,058	0,059	0,062	0,061	0,061	0,062	0,063
Індонезія	0,005	0,007	0,007	0,008	0,009	0,010	0,009	0,009	0,008	0,008
Сінгапур	0,010	0,009	0,009	0,01	0,01	0,010	0,01	0,01	0,01	0,01
Малайзія	0,018	0,019	0,018	0,019	0,019	0,019	0,018	0,018	0,017	0,017
Таїланд	0,010	0,01	0,01	0,011	0,012	0,013	0,012	0,011	0,011	0,011

У той же час отримані результати дозволяють зробити висновок, що інтенсивність двосторонніх товарних потоків Індії з АСЕАН в цілому вище, ніж з

окремими країнами угруповання, що обумовлено більш тісною співпрацею з іншими членами угруповання, де присутня значна індійська діаспора.

Таблиця 2.4

Коефіцієнт інтенсивності двосторонніх товарних потоків (I_{ij}) Країн АСЕАН в Індію з 2010 по 2019 рр.

Країни	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
АСЕАН	0,015	0,019	0,020	0,022	0,024	0,026	0,024	0,024	0,023	0,022
Індонезія	0,014	0,018	0,019	0,021	0,023	0,024	0,022	0,022	0,022	0,020
Сингапур	0,015	0,018	0,020	0,021	0,023	0,025	0,023	0,023	0,022	0,021
Малайзія	0,014	0,018	0,019	0,021	0,023	0,024	0,022	0,022	0,022	0,020
Тайланд	0,014	0,018	0,019	0,021	0,023	0,024	0,023	0,022	0,022	0,021

Аналіз таблиць 2.3 та 2.4 демонструє, що основними центрами індійської торгівлі в двосторонніх відносинах Індія-АСЕАН є Сингапур, Таїланд і Малайзія. Відзначається стійка тенденція до зростання товарних потоків всіх досліджуваних країн в Індію до 2015 року, а згодом їх зниження. В цілому спостерігається невисока інтенсивність двосторонніх товарних потоків, що свідчить про те, торгово-економічні відносини Індії та країн АСЕАН представляють співпрацю «Південь-Південь», а не взаємодія з точки зору можливої інтеграції Індії в Асоціацію. У той же час, не дивлячись на низький показник інтенсивності торгових потоків, Індія розглядає Асоціацію як одне з важливих напрямків своєї довгострокової міжнародної стратегії [83].

Згідно з індексом ґрубілі - Ллойда, якщо значення показника знаходяться в проміжку (0-0,4), спостерігається низький ступінь зв'язків, в проміжку (0,4-0,6) - середня, в проміжку (0,6-0,9) - висока, в проміжку (0,9-1,0) - дуже висока. З Таблиці 2.5 видно, що в цілому торгово-економічні зв'язки між Індією і країнами АСЕАН досить високі. Найбільш інтенсивні зв'язки в галузі енергетики і нафтової промисловості (вуглеводні складають 20,0% загального товарообігу), тому що поставки вуглеводнів з країн Південно-Східної Азії можуть дещо послабити

індійський «енергетичний голод». Індія вже закуповує вугілля у Індонезії, нафту у Брунею та підписала угоди на розвідку нафтових родовищ у В'єтнамі. Також існують досить високі зв'язки в області дорогоцінних металів, каменів і біжутерії.

Таблиця 2.5

Індекс грубіли - Ллойда по п'яти основних категоріях експортованих та імпортованих товарів у рамках співробітництва Індія-АСЕАН з 2010 по 2019 рр.

<i>Категорії товарної номенклатури</i>	Індекс грубіли - Ллойда		
	2010 р.	2015 р.	2019 р.
Мінеральне паливо, нафта та продукти її перегонки; бітумні речовини; мінеральні воски	1,0	0,7	1,0
Ядерні реактори, котли, машини і механічні пристрої, запчастини	0,4	0,5	0,6
Електричні машини, обладнання та їх частини; звукозаписні, які відтворюють пристрої і т.д.	0,4	0,3	0,3
органічні хімікати	0,7	0,7	0,8
Натуральний або культивовані перли; дорогоцінні метали і вироби з них; дорогоцінні, напівкоштовні камені; біжутерія; монети	0,8	0,8	0,9
<i>Загальний індекс грубіли - Ллойда</i>	0,8	0,7	0,8

Збільшення показників грубіли - Ллойда спостерігається в області ядерних реакторів і машин, а також органічних хімікатів, що свідчить про те, що «двостороння торгівля цими товарами стає все більш двосторонньо спрямованою». Торгові потоки в таких галузях, як електронна промисловість і телекомунікаційне обладнання, ослабли в 2010-2019 рр. за рахунок випереджаючого зростання імпорту, при цьому вони «щодо горизонтальні, тобто обмін відбувається за різними варіаціями порівнянних продуктів».

Незважаючи на наявність Угоди про ЗВТ, Індія не отримує великих вигод від свого економічного співробітництва з АСЕАН по лінії «Південь-Південь». Хоча в останні кілька десятиліть загальний обсяг торгівлі між Індією та Асоціацією неухильно зростає, індійська сторона страждає від зниження тарифів на імпорт з країн угруповання. При цьому відзначається стійка тенденція до

зниження індійських товарних потоків в Індонезію, Сінгапур і Таїланд, остільки Індія починає приділяти більше уваги іншим членам Асоціації, зокрема, В'єтнаму.

Аналіз загального товарообігу показує, що країни угруповання важливіші для індійської сторони як джерела імпорту, ніж як ринки збуту. У той же час завдяки існуючій взаємодоповнюваності основних позицій товарообігу між Індією і країнами Південно-Східної Азії в таких областях, як сільське господарство, машинобудування і корисні копалини, вдається розширювати торговельні відносини.

Однак в цілому спостерігається невисока інтенсивність двосторонніх товарних потоків Індії і країн АСЕАН. На думку автора дослідження, враховуючи дані фактори, Індія більше зацікавлена в розвитку зовнішньоторговельних зв'язків з Асоціацією, ніж країни угруповання у взаємодії з нею, що свідчить про те, торговоекономічні відносини Індії та країн АСЕАН представляють співпрацю «Північ-Південь», а не взаємодія з точки зору можливої інтеграції Індії в Асоціацію.

2.2. Гравітаційні моделі зовнішньої торгівлі Індії з країнами АСЕАН

Починаючи з середини ХХ століття, активне використання кількісних методів в економічній географії ініціювало спроби економістів застосувати аналог закону Всесвітнього тяжіння для опису міжкраїнових і / або міжрегіональних потоків товарів і послуг. «Згодом з метою пояснення взаємодії розташованих на поверхні Землі економічних елементів американський економіст і географу. Айзард зробив спробу застосувати теорію тяжіння А. Ейнштейна, яка пояснює тяжіння між тілами викривленням простору».

В даний час гравітаційні моделі існують в різних формах, в більшості випадків в статичній або в лінійно-логічній формі. Гравітаційні моделі

демонструють кореляцію між потоками експорту / імпорту і економічними параметрами країн-контрагентів, а також безпосередньо ступінь впливу даних факторів на обсяг двостороннього товарообігу. «Розраховані параметри гравітаційної моделі являють собою еластичності і демонструють, на скільки відсотків може зрости товарообіг між країнами в разі підвищення відповідного фактора на 1%».

При цьому створення гравітаційної моделі зовнішньої торгівлі в рамках фундаментальних теорій міжнародної торгівлі передбачає використання інформації про попит, а також внутрішньому і зовнішньому пропозиції товарів, про переваги споживачів, пристрої ринку, характер конкуренції, на ринку і інших факторах кожної країни, що ускладнює процес розрахунків. Відповідно часто використовується апроксимація витрат міжнародної торгівлі відстанню між країнами-контрагентами (завдяки відносній простоті збору цих статистичних даних).

Найбільше визнання в рамках прогнозування товарних потоків між країнами отримали гравітаційні моделі Тінбергена Я. і Ліннеман Х.

«При побудові гравітаційних моделей виходять з того, що обсяг експорту також залежить від транспортних витрат доставки товару з країни і в країну j . В даному випадку змінної, що представляє транспортні витрати, стає географічна відстань між країнами-контрагентами. Відповідно одній з потенційних областей застосування гравітаційних моделей зовнішньої торгівлі є пояснення і прогнозування обсягів торговельних потоків.

Модель Ліннеман Х. дозволяє спрогнозувати потенційні довгострокові торговельні потоки і передбачає додаткову залежність торгових потоків від політичних і культурних чинників, від ресурсної бази »та ін. Так, дана гравітаційна модель має більш загальний вигляд [54]:

Гравітаційна модель зовнішньої торгівлі базується на припущенні про те, що «існують пряма залежність зовнішньоторговельного обороту від економічного

потенціалу торгуючих країн, що визначає попит і пропозицію, і зворотна від відстані між ними (замінює транспортні витрати), тому що зі збільшенням відстані витрати на торгівлю товарами також ростуть ». Отже, позитивні результати моделі будуть свідчити про тісний взаємозв'язок економік Індії та АСЕАН, бо свідчить про двосторонньому взаємодії з точки зору можливої інтеграції Індії в Асоціацію. При цьому невиконання «гравітаційного закону» або вкрай низькі показники підтверджують гіпотезу про те, що торгово-економічні відносини Індії та країн АСЕАН представляють співпрацю по лінії «Південь-Південь».

Нами розроблені гравітаційні моделі двосторонніх торговельних потоків між Індією і АСЕАН в цілому, а також між індійською стороною і найбільшими найбільш розвиненими країнами-учасницями Асоціації (Індонезією, Малайзією, Сінгапуром і Таїландом). Основними розрахунковими показниками є ВВП Індії і країн АСЕАН (за поточним курсом), як індикатор розміру економіки, і відстань між столицями країн (між головними економічними центрами), як аналог гравітаційної складової [41].

Відповідно при побудові моделі необхідно «виходити з таких положень:

- потік товарів (експорт) і / або послуг з країни 1 в країну 2 в рік t залежить від номінального ВВП країн в рік t , а також від відстані d_{12} , між столицями країн (в км);
- мультипликативная розрахункова формула, тобто всі основні елементи об'єднуються операцією множення;
- ступенева залежність від кожного з ВВП і від відстані;
- пряма залежність торгового потоку від ВВП обох країн;
- зворотна залежність торгового потоку від відстані між країнами».

Застосування логарифмування перетворює мультипликативну форму в аддитивну, роблячи її більш зручною для подальшого дослідження:

$$\ln F_{12}(t) = \ln A_{12}(t) + \alpha_1(t) \ln Y_1(t) + \beta_2(t) \ln Y_2(t) + \gamma_{12}(t) \ln d_{12} + \varepsilon_{12}(t). \quad (2.1)$$

Побудовану модель можна використовувати для аналізу експортно-імпортних потоків» Індії з АСЕАН і найбільшими найбільш розвиненими країнами-учасницями Асоціації (Індонезією, Малайзією, Сінгапуром і Таїландом). Позначимо $N = 5$ - число об'єктів дослідження. Безпосередньо узагальнюючи модель (2.2) для двох країн, отримуємо економетричну модель для групи (в логарифмічній формі) країн:

$$\ln F_{ij}(t) = a_{ij}(t) + \alpha_i(t) \ln Y_i(t) + \beta_j(t) \ln Y_j(t) + \gamma_{ij}(t) \ln d_{ij} + \varepsilon_{ij}(t), \quad (2.2)$$

Вихідними даними для оцінки моделі служать показники номінального ВВП Індії і країн АСЕАН за 2007-2019 рр., обсягів експорту та імпорту Індії та країн Асоціації за 2007-2019 рр., а також відстані між столицями. Оцінюваний інтервал - 2008-2019 рр., що включає 10 років. Досліджуваний період найбільш точно продемонструє рівень співпраці Індії з країнами угруповання на сучасному етапі, він також охоплює світову фінансову кризу 2008-2009 рр.

Аналіз динаміки ВВП досліджуваних країн демонструє негативний вплив кризи на динаміку ВВП всіх держав (за винятком Індонезії), що призвело до уповільнення темпів економічного зростання [44].

Необхідно взяти до уваги, що «при використанні моделі (2.2) питання про її можуть бути ідентифіковані про її адекватності тісно взаємопов'язані, тому їх розглядають спільно. При цьому найбільш серйозною перешкодою для ідентифікації моделі виступають велику кількість параметрів, що залежать від часу»: $a_{ij}, \alpha_i(t), \beta_j(t), \gamma_{ij}(t)$.

«Одним з можливих рішень цього питання служить постулювання сталості цих коефіцієнтів для всього досліджуваного періоду (10 років) або для його окремих частин. Відповідно число оцінюваних параметрів значно скорочується. При цьому оцінювання моделі, створеної на основі даних, що включають якісно різні фрагменти, навряд чи здатне забезпечити обґрунтований прогноз експортно-імпортних потоків.

Відповідно розглядається інший підхід до оцінювання моделі (2.2) на базі вивчення «поперечних зрізів» даних по часу, тобто фрагментів даних, відповідних окремих роках »: $t = 2008, 2009, \dots, 2019$. Слід зафіксувати певний рік t з досліджуваного проміжку, опускаючи індикацію року для стислості і отримуючи новий вид формули:

$$\ln F_{ij} = a_{ij} + \alpha_i \ln Y_i + \beta_j \ln Y_j + \gamma_{ij} \ln d_{ij} + \varepsilon_{ij}. \quad (2.3)$$

Як приклад «розглядаються експортні потоки однієї з странекспортерів, тобто номер i , опускаючи його з моделі:

$$\ln F_j = a_j + \alpha \ln Y + \beta_j \ln Y_j + \gamma_j \ln d_j + \varepsilon_j, 1 \leq j \leq N, j \neq i. \quad (2.4)$$

Також припустимо, що для п'яти країн-контрагентів коефіцієнти a_j, β_j, γ_j є однаковими, отже, отримуємо наступну регресійну модель:

$$\ln F_j = a + \alpha \ln Y + \beta \ln Y_j + \gamma \ln d_j + \varepsilon_j, 1 \leq j \leq N, j \neq i. \quad (2.5)$$

«У цій формулі ВВП країни-експортера є константу, відповідно ідентифікувати обидва параметри a і α не уявляється можливим».

Введемо нову змінну: $b = a + \alpha \ln Y$ і перетворимо рівняння моделі:

$$\ln F_j = b + \beta \ln Y_j + \gamma \ln d_j + \varepsilon_j, 1 \leq j \leq N, j \neq i. \quad (2.6)$$

«Виходимо з припущення, що випадкові відхилення ε_j незалежні (в сукупності) від $\ln Y_j$ (в сукупності) і гомоскедастичність: $\sigma^2(\varepsilon_j) = \sigma^2$ (припущення незалежності ε_j , від віддаленості не потрібно, тому що останні не є випадковими величини). Відомо, що в цьому випадку метод найменших квадратів забезпечує оптимальні (асимптотично ефективні) оцінки параметрів моделі (використовувати асимптотическую ефективність повною мірою не вдається через обмеженість числа країн АСЕАН) [55].

В результаті того, що вище зазначена модель охоплює як фактори тільки ВВП країн-контрагентів і їх віддаленість від обраної країни-експортера, вона називається частковою гравітаційною моделлю (ЧГМ).

Дана формула включає 3 невідомих параметра, для оцінки яких є 5 спостережень. Таке співвідношення є мінімальним для ідентифікованих коефіцієнтів і дисперсії випадкового відхилення при одній ступені свободи залишків ».

Аналіз отриманих показників розробленої моделі зовнішньої торгівлі дозволяє зробити висновки про їх інформативності зважаючи спостережуваних досить однорідних оцінок ЧГМ і відсутності різких змін показників протягом аналізованого періоду (Таблиця 2.6). На думку автора дослідження, беручи до уваги припущення про сталість коефіцієнтів і випадкових збурень, використання методу найменших квадратів забезпечує точну Ідентифікованість моделі. У той же час маленька вибірка країн обумовлює одну ступінь свободи залишків розглянутих гравітаційних моделей зовнішньої торгівлі.

Таблиця 2.6

Оцінка часткових гравітаційних моделей експорту та імпорту Індії та країн АСЕАН в 2010-2019 рр.

Країна	рік	імпорт				експорт			
		const	β	γ	σ	const	β	γ	σ
АСЕАН	2008	9,808	0,012	0,002	0,224	9,243	0,025	0,001	0,168
	2009	15,679	0,026	0,001	0,133	9,422	-0,381	0,001	0,260
	2010	10,689	1,121	-0,001	0,117	-6,539	-0,035	-0,001	0,250
	2011	10,066	0,019	0,001	0,235	9,609	0,032	0,000	0,315
	2012	9,961	0,027	0,000	0,152	9,850	0,054	0,000	0,257
	2013	18,222	-0,004	-0,007	0,038	10,350	-0,522	-0,002	0,015
	2014	11,311	-0,016	-0,002	0,021	10,418	-0,044	-0,003	0,045
	2015	10,550	-0,056	-0,002	0,022	10,951	0,007	0,003	0,046
	2016	11,345	0,057	-0,001	0,053	9,050	-0,050	-0,001	0,156
	2019	10,797	0,011	0,003	0,053	9,755	-0,017	-0,001	0,046
Сінгапур	2008	9,692	0,061	0,002	0,236	8,613	0,022	0,001	0,130
	2009	12,651	0,424	0,001	0,077	4,576	-0,182	0,002	0,259
	2010	10,478	-33,984	-0,001	0,203	422,824	-0,045	-0,001	0,291
	2011	9,842	0,165	0,001	0,256	7,781	0,024	0,000	0,352

	2012	10,084	0,253	0,000	0,047	7,076	0,011	0,002	0,301
	2013	25,929	-0,166	-0,002	0,137	12,271	-1,099	-0,001	0,061
	2014	10,437	-0,699	-0,001	0,021	18,628	-0,024	-0,006	0,249
	2015	9,561	-0,280	-0,002	0,002	13,271	0,000	0,055	0,069
	2016	10,265	0,523	-0,001	0,032	2,767	-0,016	-0,004	0,253
	2019	10,088	1,659	0,017	0,064	-11,685	-0,011	-0,002	0,014
Індонезія	2008	8,583	0,009	0,007	0,266	7,961	0,011	0,001	0,138
	2009	8,847	0,029	0,002	0,263	8,268	-0,314	0,001	0,374
	2010	9,326	-0,042	0,000	0,026	8,945	0,004	0,007	0,193
	2011	9,480	0,011	0,000	0,204	8,586	0,015	0,001	0,240
	2012	9,502	0,018	0,000	0,210	8,820	0,041	0,001	0,234
	2013	10,964	-0,001	0,000	0,046	9,075	-0,366	-0,002	0,003
	2014	9,647	-0,023	0,000	0,030	9,289	0,037	0,004	0,058
	2015	8,729	0,002	0,000	0,044	8,956	-0,009	-0,003	0,002
	2016	9,664	0,071	0,000	0,032	7,637	-0,017	-0,004	0,259
2019	10,508	0,003	0,000	0,104	8,608	-0,019	-0,001	0,033	
Малайзія	2008	9,479	0,050	0,003	0,112	7,695	-0,006	-0,002	0,322
	2009	13,837	0,054	0,002	0,141	8,036	-0,306	0,002	0,284
	2010	9,668	0,059	0,000	0,282	7,688	-0,035	-0,001	0,227
	2011	9,319	0,010	0,000	0,213	8,380	0,010	0,001	0,076
	2012	9,348	0,036	0,000	0,245	8,353	0,032	0,001	0,207
	2013	7,961	0,059	0,000	0,022	8,193	0,127	0,007	0,098
	2014	11,036	0,379	0,001	0,107	4,438	-0,092	-0,002	0,218
	2015	9,614	-0,147	0,000	0,126	10,873	0,018	0,001	0,172
	2016	10,461	0,008	0,000	0,130	8,858	-0,052	-0,001	0,031
2019	9,756	0,047	0,001	0,036	8,393	-0,005	-0,005	0,022	
Таїланд	2008	8,779	0,021	0,005	0,368	8,016	-0,008	-0,002	0,170
	2009	12,031	0,038	0,004	0,112	8,048	-0,233	0,004	0,166
	2010	8,934	0,176	0,000	0,026	5,938	-0,002	-0,017	0,289
	2011	8,966	0,018	0,000	0,219	8,187	0,007	0,002	0,188
	2012	9,088	0,052	0,000	0,117	8,035	0,009	0,003	0,207
	2013	7,389	0,013	0,000	0,039	8,591	0,129	0,007	0,041
	2014	9,595	0,027	0,000	0,039	8,508	-0,020	-0,007	0,064
	2015	9,219	0,067	0,000	0,057	7,845	0,005	0,005	0,100
	2016	9,467	0,120	-0,001	0,041	7,023	-0,010	-0,006	0,103
	2019	9,382	-0,016	0,001	0,019	8,745	-0,002	-0,014	0,016

З метою виконання аналізу адекватності для ЧГМ експорту та імпорту використовуються показники « σ » (сигма або «sigma») і «R2», приймаючи «такі припущення [65]:

– оцінка середньоквадратичного відхилення σ моделі регресії є основною характеристикою її абсолютної точності;

- для інтерпретації величини σ для даної моделі можна обчислити наближену ширину «прогнозного інтервалу» для значень залежної змінної - обсягу експорту або імпорту в формі $2 \sigma \cdot 100$ (приблизно відповідає 95% надійності). Так, наприклад, якщо $\sigma = 0,05$, то точність моделі становить $\pm 10\%$; якщо ж $\sigma = 1$, то похибка моделі зростає до $\pm 200\%$ (з надійністю близько 95%);
- коефіцієнт детермінації R^2 , який представляє собою основну характеристику відносної точності моделі, демонструє, яку частку «розкиду» залежною змінною - логарифма обсягу експорту або імпорту відтворює модель;
- з практичної точки зору характеристика абсолютної точності моделі σ значно важливіше коефіцієнта детермінації, так як дозволяє приблизно оцінити величину помилки моделі для більшості спостережень ».

Розраховане медіанне значення σ і R^2 кожної з країн в рамках розглянутого періоду 2008-2019 рр. дозволяють охарактеризувати точність ЧГМ експорту та імпорту в цілому для Індії і країн АСЕАН (див. Таблицю 2.2.). З точки зору абсолютної точності найбільш точні ЧГМ для експорту та імпорту Сінгапуру і Малайзії, при цьому і для них точність становить лише близько $\pm 32\%$. У той же час найменш точні ЧГМ для Таїланду. У відносному сенсі за винятком експорту Сінгапуру і Малайзії ЧГМ досить точні (медіанний $R^2 \geq 0,840$). Похибки ЧГМ експорту та імпорту всіх досліджуваних країн мають тенденцію до підвищення, що змінюються зниженням, що говорить про достатню інформативності, з практичної точки зору, побудованих моделей [66].

«Гравітаційна модель (у формі ЧГМ) має на увазі, що з ростом ВВП страниконтрагента потоки експорту / імпорту зростають, а з ростом віддаленості страниконтрагента - знижуються, що виражається в умовах $\beta > 0$, $\gamma < 0$ в моделі. Зіставляючи дані умови з оцінками коефіцієнтів» β і γ модель визнається «правильною» при виконанні обох нерівностей щодо β і γ [76].

ЧГМ експорту та імпорту жодної з розглянутих країн не є «правильними» для всього періоду (2008-2019 рр.). Для моделей індійського експорту в

Індонезію, Малайзію і Таїланд виконується антигравітаційний закон, оскільки для них характерні позитивні еластичності залежно від ВВП цих країн угруповання (β) і від віддаленості країни-контрагента (γ) в 2010-2019 рр. Відповідно спостерігається зростання обсягу індійських експортних товарних потоків в міру віддалення країни-контрагента. У той же час очевидна тенденція по спадаючій показника γ , і, на думку автора дослідження, можливо, що найближчим часом експорт буде слідувати правильному «гравітаційному» закону. При цьому необхідно зазначити, що коефіцієнт еластичності обсягів експорту / імпорту до відстані прагне до нуля, тим самим,

Аналіз точностей часткових гравітаційних моделей і знаків їх коефіцієнтів, дозволяє зробити висновки, що:

- спостерігається схожість країн АСЕАН за характером свого експорту і імпорту, що виявляється ЧГМ;
- точності ЧГМ відрізняються в невеликому ступені;
- тільки для індійського експорту в Індонезію, Малайзію і Таїланд і в цілому в АСЕАН оцінки коефіцієнтів β є позитивними, тобто зростають зі збільшенням ВВП країни-контрагента (країн Асоціації і угруповання в цілому);
- експортними та імпортними потокам всіх країн в більшості випадків властивий коефіцієнт $\gamma \geq 0$, тобто виконується антигравітаційний закон, що передбачає збільшення експорту з ростом віддаленості країни-контрагента. При цьому коефіцієнт еластичності обсягів експорту / імпорту до відстані прагне до нуля, тим самим, втрачаючи свою значимість для даної гравітаційної моделі;
- для моделей індійського експорту в Індонезію, Малайзію і Таїланд спостерігається очевидна тенденція по спадаючій показника γ , потенційно повертаючись до «гравітаційному» закону;
- для експорту та імпорту Сінгапуру, імпорту Малайзії, Таїланду, Індонезії і в цілому АСЕАН характерний періодичний перехід від «антигравітаційного» до «гравітаційному» закону і назад протягом 2008-2019 рр.

«Гравітаційні моделі здатні дати лише грубий прогноз експортних потоків через високу якісної неоднорідності показників сукупного експорту та імпорту, відповідно прикладне значення таких моделей для складання прогнозів досить обмежено. Однак використовуваний підхід, що передбачає підрозділ даних на окремі частини (експорт-імпорт, країна, рік), детально інформує про закономірності, характерних для кожної країни окремо ». Даний метод дозволяє простежити динаміку «гравітаційних» взаємодій, тому що досліджуваний період охоплює такий важливий момент, як світова фінансова криза.

На нашу думку, розраховані гравітаційні моделі демонструють, що схожість економік АСЕАН і їх практично однакові закономірності потоків експорту та імпорту, які в більшій мірі підкоряються «Антигравітаційна» закону. У той же час еластичність залежності індійського експорту в Індонезію, Малайзію, Таїланд і в цілому в АСЕАН від ВВП країни-імпортера позитивна. Відповідно в перспективі, можливо збільшення індійських товарних потоків в дані країни завдяки зростанню їх ВВП.

При експорті в країни АСЕАН для Індії характерно виконання взаємозалежностей, що лежать в основі гравітаційної моделі в 2010 і 2016 роках. Так, в даний період при збільшенні ВВП країни-імпортера на 1% індійський експорт збільшувався на 1,12% і 0,01% відповідно. При цьому слід зазначити, що оцінка коефіцієнта еластичності залежно від ВВП країни-контрагента показала, що з часом зв'язок між обсягом індійського експорту в АСЕАН і ВВП Асоціації, відстанню між країнами слабшає (коефіцієнти мають тенденцію до зниження по модулю за винятком 2015-2016 рр.). Однак еластичності залежно від ВВП країни-контрагента і відстані настільки малі, що ВВП країн Асоціації і угруповання в цілому і відстань між економічними центрами не роблять значного впливу на обсяг індійського експорту [66].

Примітно, що обсяг індійського експорту зростає з ростом видалення країни-імпортера. При цьому відстань поступово відіграє все меншу роль, не

маючи помітного впливу на потоки експорту Індії в Індонезію, Малайзію і Таїланд.

На експорт країн АСЕАН не роблять вплив ВВП країни-контрагента (Індії) і відстань (в більшості випадків), оскільки не виконуються залежно, що лежать в основі гравітаційної моделі. Оцінки коефіцієнтів еластичності залежно від ВВП країни-контрагента і відстані суперечать припущенню про дію гравітаційної моделі. Так, в 2019 р. при збільшенні ВВП Індії на 1% експорт АСЕАН скоротився на 0,02% відповідно. При цьому, починаючи з 2014 р, спостерігається зниження і без того невеликого коефіцієнта залежно експорту Асоціації в Індію від ВВП країни-контрагента (Індії).

Примітно, що тільки в експортній моделі Сінгапуру в 2011 р. виконується гравітаційний закон. Так, при збільшенні ВВП країни-імпортера (Індії) на 1% сінгапурський експорт збільшувався на 0,02%. В інших випадках індійський ВВП не впливав на експорт країн АСЕАН.

Таким чином, з огляду на зовсім невеликих отриманих показників еластичності залежності обсягів експорту / імпорту від ВВП країни-контрагента і відстані, а також дії «антигравітаційного» закону ВВП країни-контрагента (Індії) і відстань не роблять значний вплив на експорт Асоціації в Індію, і, навпаки, ВВП країн угруповання і відстань несуттєво впливають на індійський експорт в Асоціацію. Відповідно спостерігається слабка взаємозв'язок економік Індії та АСЕАН, що підтверджує гіпотезу про те, що торгово-економічні відносини Індії та країн Асоціації представляють співпрацю по лінії «Південь-Південь».

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ІНДІЇ ТА АСЕАН

3.1. Перспективи зміцнення економічних позицій Індії в Південно-Східній Азії

Питання розвитку двосторонніх відносин між Індією і АСЕАН в даний час стоїть найгостріше для індійського керівництва, яке втілює зовнішньополітичний курс «Рух на Схід». Політика «Рух на Схід» передбачає розширення стратегічного співробітництва в боротьбі з тероризмом, забезпеченні свободи судноплавства, морської безпеки, а також співробітництва в галузі оборони. Крім того, при здійсненні даного зовнішньополітичного курсу також використовуються кошти «м'якої сили», наприклад, туризм, міжкультурні та міжрегіональні зв'язки.

Індія і країни АСЕАН націлені на активізацію торгівельних відносин та співробітництва в області навігації, авіації, інформаційних технологій і підтримки малих і середніх підприємств (МСП). Сторони також мають намір розширити взаємодію в галузі культури, освіти, отримання сонячної енергії, охорони навколишнього середовища та біорізноманіття.

При цьому інтерес Індії до країн АСЕАН має багатоплановий характер. У своїй статті «Загальні цінності, спільна доля» з нагоди 25-річчя двосторонніх відносин Індії та АСЕАН індійський прем'єр-міністр Н.Моді заявив: «Сподіваюся на те, що країни АСЕАН як наші сусіди і друзі стануть невід'ємною частиною процесу трансформації Нової Індії» .

Стимулювання прискорення темпів економічного зростання Індії вимагає пошуку нових ринків збуту. Розвиток економічного співробітництва з країнами АСЕАН по лінії «Південь-Південь» допомагає вийти Індії на ринки Східної Азії і АТР. Країни АСЕАН також потребують нових ринках збуту. «Індія відкриває для

них нові можливості (2025 року її споживчий ринок стане п'ятим за величиною в світі), які можуть набагато зрости в разі її активної участі в створенні Всеохоплюючої регіонального економічного партнерства (ВРЕП) », до чого індійську сторону закликають країни угруповання.

Багато економістів вважають, що в сфері зовнішньої торгівлі між Індією і АСЕАН таїться величезний невикористаний потенціал, зокрема, за деякими прогнозами, до 2020 р Індія ймовірно значно збільшить обсяг експорту та імпорту товарів і послуг в країни АСЕАН на суму до 200 млрд дол. (проти 73,63 млрд дол. в 2019 р). Крім того, одночасно заплановано проведення заходів щодо стимулювання заохочення великих інвестицій приватних фірм до країн-учасниць угруповання.

На нашу думку, завдяки індійській цілеспрямованій політиці «Рух на Схід» з часом зміцнення співпраці в галузі торгівлі та міжнародного руху капіталу стане рушійною силою для взаємодії між АСЕАН і Індією і дозволить використовувати науково-технічні досягнення для прискорення розвитку (в цій сфері Індія довела свою компетенцію), що також посилить позиції Індії в регіоні Південно-Східної Азії.

Позитивний внесок також вносять значна індійська діаспора в багатьох країнах Південно-Східної Азії, яка допомагає зміцнювати і розширювати культурні та економічні відносини, а також співпрацю в галузі безпеки між Індією і АСЕАН. Індійська діаспора є важливим інструментом м'якої сили.

Однак існують і перешкоди для подальшого розвитку двосторонніх економічних відносин. Зокрема, узгоджені преференції в рамках зони вільної торгівлі Індія-АСЕАН супроводжуються складними правилами товарного походження, нераціональним зниженням тарифів, відсутністю інформації та розуміння умов надання торгових преференцій. Галузі також потребують значної реструктуризації для того, щоб країни могли скористатися нішами на ринках, що розвиваються. У зв'язку з цим деякі індійські експерти припускають переглянути Угоду про ЗВТ Індія-АСЕАН.

Тим часом, інтенсифікація торговельних потоків потребуватиме поряд з простим нарощуванням товарообігу приділити значну увагу розширенню та диверсифікації взаємодоповнюваності економік Індії та країн АСЕАН, в тому числі за рахунок розвитку нових видів виробництв і послуг, тобто науково-технічного співробітництва. Саме така стратегія цілком відповідає цілям Співробітництва «Південь-Південь».

Ми вважаємо, що з огляду на поки що, ще несуттєвий рівень торгівлі товарами з країнами АСЕАН в найближчому майбутньому Індія буде активно проникати на ринок послуг угруповання. Саме в сфері інформаційних технологій, охорони здоров'я та освіти Індія володіє порівняльними перевагами, які з часом зможуть принести істотні соціально-економічні дивіденди протягом тривалого періоду.

У той же час у сфері міжнародного руху капіталу спостерігаються невеликі двосторонні інвестиційні потоки внаслідок обмеженості інвестиційних режимів, слаборозвиненою інфраструктури (поганий стан логістичних шляхів) і адміністративних бар'єрів. Відповідно інвестиційний клімат як в АСЕАН, так і в Індії потребує подальшого поліпшення для зміцнення співпраці в даній сфері.

На наш погляд, співпраця в галузі міжнародного руху капіталу також отримає додатковий імпульс, коли індійський бізнес усвідомлює можливості, які відкриває йому ринок країн Південно-Східної Азії при інвестуванні в країни Асоціації. Зокрема, інвестиції в яку-небудь країну в будь-якому секторі угруповання забезпечують доступ до процвітаючому ринку середнього класу, який представляє величезний потенціал з боку пропозиції, особливо для компаній, орієнтованих на споживання. Інвестори також мають доступ до інших найбільш розвинених і країнам, що розвиваються, з якими АСЕАН підписала ЗВТ, а саме Австралії, Нової Зеландії, Китаю, Японії та Республіці Корея. Крім того, індійські компанії, які вкладають в країни КЛМВ (Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам), можуть отримати вигоду з найбільш сприятливого режиму,

Ще одним позитивним моментом при інвестуванні в країни КЛМВ є те, що базова заробітна плата істотно нижче, ніж в Індії, і, тим самим, ці країни виграють з точки зору конкурентоспроможності витрат на робочу силу. Зокрема, виробники текстилю в Індії можуть отримати вигоду від співпраці з менш розвиненими країнами Асоціації. Існує потенційна можливість створення ланцюжків доданої вартості в текстильній промисловості між Індією і групою КЛМВ, оскільки остання імпортує бавовняну пряжу з Індії. Створення ланцюжка доданої вартості в волокнах є ще однією областю можливого співробітництва між Індією і АСЕАН. Так, М'янма відкрита для прямих закордонних інвестицій в таких секторах, як готовий одяг, текстильна промисловість і сільське господарство, що сприяє формуванню ланцюжка створення вартості між Індією і Південно-Східної Азії. Однак необхідно враховувати, що в області готового одягу головними конкурентами на сьогоднішній день вже є Камбоджа, Індонезія та В'єтнам, причому останній вже обігнав Індію за обсягами експорту в США, що негативно позначається на її експорті текстильної продукції.

Свою життєздатність і ефективність довела індійська стратегія надання фінансової допомоги країнам АСЕАН. Реалізуючи свою стратегію в рамках співпраці по лінії «Південь-Південь» Індія забезпечує себе ринками збуту товарів і створює сприятливі умови національним підприємствам для проникнення в регіон Південно-Східної Азії, що стимулює як торгові, так і інвестиційні потоки. «Система грантів і пільгових кредитів дозволяє скорочувати ризики, пов'язані з входженням індійських компаній на нові ринки, а також знизити витрати на створення необхідної інфраструктури.

Донорські програми перетворилися в важливий фактор, що сприяє закріпленню індійського бізнесу на ринках Південно-Східної Азії». Відносно невеликі обсяги фінансової допомоги дозволяють індійській стороні грамотно і обережно проводити свою інвестиційну політику. Особлива увага приділяється країнам з великими запасами паливно-енергетичних ресурсів, в яких гостро потребує Індія. Сторони вже заявили про свою готовність посилити

внутрішньорегіональної туризм, підтверджуючи історичну взаємозв'язок між народами і цивілізаційними і культурними впливами. На думку автора дослідження, продовження індійської політики надання фінансової допомоги поступово повинно привести до зміцнення позицій Індії в регіоні Південно-Східної Азії.

Незважаючи на невисокі показники двостороннього товарообігу та обсягу індійських інвестицій, Індія завжди виконує зобов'язання щодо АСЕАН, зокрема, прагне допомогти країнам КЛМВ в їх економічному розвитку. Саме відносини з цими країнами стали ключовими у співпраці Індія-АСЕАН.

Індія підтримує М'янму в розвитку інфраструктури на прикордонних торгових точках, модернізує навчальні інститути в області торгівлі в Янгоні, проводить навчання посадових осіб М'янми з питань СОТ і міжнародної торгівлі, а також надає підтримку в субсидуванні прямих морських перевезень між Індією і М'янмою для розвитку двосторонньої торгівлі.

М'янма розглядається Індією як найкоротший шлях в АСЕАН з огляду на близьке сусідство, тому вона є одним з основних напрямків «Східної політики» Індії. Довгострокові інтереси Індії в значній мірі збігаються з інтересами країн Асоціації, що втілюється в їх «наступних стратегічних установках. По-перше, зменшення залежності М'янми від Китаю, яка, як вважають лідери ряду країн угруповання (наприклад, Сінгапур і Таїланд), починає набувати «незворотний» характер. По-друге, принцип невтручання у внутрішні справи інших країн залишається «священною і недоторканою» початком міждержавних відносин в Південно-Східної Азії. По-третє, обережна зважена загальна лінія поведінки Індії і країн АСЕАН щодо М'янми прямо, але відчутно пов'язана з розумінням індійською стороною надзвичайно вигідне географічне положення останньої (своєрідний «міст» між Південною і Південно-Східною Азією), а також наявністю у цієї країни значних природних ресурсів, включаючи вуглеводневу сировину. По-четверте, Індію і країни АСЕАН об'єднує підтримка необхідних політичних реформ в М'янмі, здійснюваних по еволюційної траєкторії (на даному напрямку

внутрішнього розвитку індійський досвід політичної модернізації виявляється затребуваним подвійно).

Демократизація суспільного життя в М'янмі теоретично створює сприятливі передумови для інтенсифікації двосторонніх зовнішньоекономічних зв'язків, включаючи спільну модернізацію транспортної інфраструктури та збільшення потоків з Індії».

У той же час індійський уряд вважає, що двосторонні відносини з М'янмою послужать вирівнюванню рівня розвитку північно-східних штатів до рівня розвинених штатів Індії і стануть ефективним «мостом» інтеграції індійської економіки в систему розподілу праці, що складається в Південно-Східній Азії. Для зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків Індії і М'янми деякі експерти пропонують створити «зону вільної торгівлі двох країн і прокласти нові маршрути руху вантажів по території штатів Аруначал-Прадеш і Нагаленд з метою зниження транспортних витрат, створити спільні підприємства з метою підвищення «проникності» ринків двох країн», а також посилити інституційну підтримку двосторонніх економічних відносин у формі розвитку банківської системи спеціально для обслуговування торгово-економічних зв'язків двох країн.

Однак необхідно враховувати, що водні шляхи в Бенгальській затоці завжди були економічніше сухопутних. Відповідно для повноцінного залучення індійських північно-східних штатів в процеси азіатської інтеграції буде потрібна політична воля. Розвиток автомобільних і залізничних магістралей - з північно-східних штатів в Південно-Східній Азії через М'янму зажадає значних інвестицій, до виділення яких Індія поки не готова. Отже, для Індії критично важливо залучити інвестиції з країн Південно-Східної Азії в рамках своєї «Східної політики».

З метою подальшого просування економічного співробітництва по лінії «Південь-Південь» передбачається створення вкрай важливою для обох сторін транспортної інфраструктури, що зв'язує їх між собою Індію і Асоціацію (Індія анонсувала виділення 1 млрд дол. На ці цілі). Саме транспортна галузь згодом

забезпечить інтенсифікацію двосторонніх товарних потоків і взаємодії в інших сферах, посилюючи взаємозв'язок економік. В даний час транспортна мережа або відсутня, або занепала і зносилася.

Сьогодні Індія і АСЕАН реалізують проект зі створення Трансазіатської дороги, залізнична гілка між Нью-Делі і Ханоем, В'єтнам, а також Мультиmodalний транспортний проект «Каладан», спрямований на встановлення сполучення між Калькутта і портом Сіттве, М'янма з можливістю подальшого продовження шляху в Лацію, а потім в штат Мізорам, Індія.

Сторони також ведуть переговори щодо оптимізації діяльності авіа-ліній в рамках спеціальної групи Індія-АСЕАН з цивільної авіації. Додатково укладено Повітряно-транспортна угода між Індією і АСЕАН з метою спрощення переміщення людей по регіону та виходу туризму, бізнесу та інвестицій на нові ринки.

В рамках розвитку співробітництва «Південь-Південь» Індія заснувала спеціальний Фонд розвитку з початковим внеском у розмірі 78 млн дол. Для реалізації наступних проектів: створення Економічного коридору Меконг-Індія, промислових центрів в АСЕАН, будівництво магістралі, що зв'язує північний схід Індії з М'янмою (дороги Рхі-Тідда; внесок Індії - 60 млн дол.), залізничної гілки між Нью-Делі і Ханоем, а також проекти з вивчення можливостей щодо налагодження морських і повітряних комунікацій між Індією і регіоном Південно-Східної Азії.

Незважаючи на те, що дані проекти за масштабністю поступаються китайським планам по створенню «Нового шовкового шляху» в Південно-Східній Азії, для Індії вони мають не тільки практичне значення, але і символічне. Таким методом Індія подає сигнал своєму конкуренту - Китаю, що готова до боротьби за економічні позиції в регіоні.

Активний розвиток технологічної складової економіки Індії додатково забезпечить посилення індійських позицій в двосторонніх відносинах з АСЕАН в

рамках вирішення проблем навколишнього середовища і розширення можливостей «зеленої» (відновлюваної) енергетики.

У той же час Асоціація отримує вигоду з процесу економічної інтеграції, спираючись на «зовнішній підхід», який, як передбачається, допоможе у формуванні співтовариства АСЕАН. Відповідно угруповання рішуче просуває ідею створення ВРЕП, розглянуту як наступний крок до більш широкої інтеграції з шістьма партнерами по ЗВТ. Індія також покладає великі надії на партнерство, яке, можливо, значно збільшить двосторонні торговельні та інвестиційні потоки.

Однак Індія стурбована ймовірністю того, що збільшиться без того величезний негативний торговий баланс з Китаєм (в даний час дефіцит становить 60,1 млрд дол.), і китайські товари «наповнять» індійський ринок. Збитки понесуть національні підприємці, що займаються діяльністю в таких областях, як текстиль, молочні та продовольчі товари, оскільки можуть виявитися не в змозі протистояти конкуренції з боку інших країн-членів ВРЕП, таких як Японія, Австралія і Нова Зеландія. Крім того, країни-учасниці партнерства вводять обмеження у всіх видах послуг, включаючи переміщення професіоналів.

При цьому керівництво Китаю активно виступає за створення зони вільної торгівлі у форматі АСЕАН + 3, маючи на увазі, що серед 16 країн («десятка» АСЕАН і 6 діалогових партнерів), які ведуть переговори про Всеосяжний регіональному економічному партнерстві (ВРЕП), все, крім Індії, Австралії та Нової Зеландії, будуть включені в пропоноване угоду. Відповідно даний крок може також привести до того, що Австралія і Нова Зеландія будуть чинити більший тиск на Індію, щоб вона була більш гнучкою в переговорах по ВРЕП. Можливо, Китай намагається домогтися угоди про ЗВТ в рамках АСЕАН + 3, щоб додатково зміцнити свої економічні позиції в регіоні Південно-Східної Азії. Примітно, що саме Японія наполягала на участі Індії в переговорах з регіонального блоку, так як вважала, що країна може виступити в якості фактора,

У той же час співпраця Індії та АСЕАН має на увазі не тільки розвиток економічній сфері. Так, пріоритетним питанням для країн є забезпечення

регіональної безпеки. Очевидно прагнення Індії зміцнити свої позиції в тому регіоні з сильним впливом і присутністю Китаю. Більш того, країни Асоціації з готовністю приймають амбіції Індії на лідерство в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), оскільки також побоюються зростаючої моці Китаю.

Незважаючи на те, що в останні роки країни угруповання стали знову віддавати перевагу КНР, в той же час з-за зростаючої економічної залежності від Китаю члени Асоціації прагнуть знайти інші точки опори в регіоні, щоб зберегти свій суверенітет і забезпечити національну безпеку. Зокрема, прем'єр-міністр Сінгапуру Лі Сянь Лун заявив: «Ми сподіваємося на те, що Індія стане значним внеском у регіональний розвиток з метою підтримки регіональної архітектури відкритої, збалансованої і виключає дискримінацію».

Керівництво країн АСЕАН побоюється всезростаючої активності Китаю, але для більшості країн регіону КНР є найбільшим торговим партнером і закордонним інвестором. «Крім цього, в країнах Південно-Східної Азії проживають економічно процвітаючі китайські громади (хуацяо), які роблять сильний вплив на динаміку зовнішньоекономічних зв'язків». Безумовно, Пекін надає на них політичний вплив. Крім того, китайське керівництво активно виступає за розвиток моделі співпраці за формулою «АСЕАН + 3» (Китай, Японія, Республіка Корея), прагнучи всіляко обмежити участь Індії в форматах міждержавної взаємодії в Південно-Східній Азії. Однак не варто забувати про значну і досить впливовою індійської діаспори, яка найбільш яскраво проявила себе в розвитку зовнішньоторговельних зв'язків з Сінгапуром, Індонезією і Малайзією.

Разом з тим необхідно відзначити, що серед керівництва країн АСЕАН «росте побоювання щодо можливих успіхів експортоорієнтованої стратегії Індії на Сході, оскільки проникнення індійських товарів на ринки Південно-Східної Азії може викликати загострення конкуренції».

Іншим з економічної та геополітичної точки зору важливим моментом для Індії є проблема Південно-Китайського моря. В даному питанні Індія переслідує дві мети. По-перше, Індію цікавить як доступ до нафтових родовищ В'єтнаму на

спірних Парасельських островах (розвідку нафти проводить індійська нафтова компанія ONGC Videsh Limited), так і свобода навігації, оскільки 40% індійської торгівлі реалізується по Південно-Китайського моря. По-друге, Індія всіляко намагається зберігати нейтралітет в територіальній суперечці, зокрема, уникати виникнення відкритого конфлікту з Китаєм, вважаючи за краще діяти більш тонко з метою зміцнення своїх позицій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Країни АСЕАН опрацьовують можливість укладення Кодексу поведінки в Південно-Китайському морі. При цьому деякі експерти розглядають кодекс як виклик зростаючому впливу Китаю в регіоні. Однак необхідно відзначити, що в даний момент зона Південно-Китайського моря приставляє собою предмет конфлікту між Китаєм і США за сферу впливу. Зростаючими темпами відбувається мілітаризація даного простору, як з боку Китаю, так і з боку США і їх союзників і партнерів.

З метою розширення зони свого контролю Китай створював штучні острови, які різко звужували можливості свободи судноплавства. США (слідом за ними і Японія) зробили військові місії до островів Місчіф, Субі і ін., Що призвело до подальшого нагнітання напруженості і введенню дзеркальних заходів.

На думку автора дослідження, підтримка США Індії має на увазі створення додаткового «індійського» фактора в боротьбі з КНР. Асоціація, так само, як і США, дотримується єдиної мети по максимуму залучити Індію на свою сторону.

Примітно, що останнім часом Нью-Делі поступово «зближується з Вашингтоном і підтримує в тій чи іншій формі американську політику стримування Китаю. Відповідно, конкуренція між регіональними лідерами (Індією і Китаєм) за вплив на країни АСЕАН виходить на новий рівень », що також відповідає індійським і китайським національним інтересам. При цьому об'єктивно, на думку автора дослідження, в найближчій перспективі Індія не може стати для КНР сильним конкурентом в регіоні Південно-Східної Азії ні в області торгівлі, ні в сфері руху капіталу.

У той же час Індію і АСЕАН зближує «спільна позиція по боротьбі з тероризмом, що ставили під загрозу для їх безпеки». У даній сфері Індія також може досягти значного впливу, зокрема вже намічені напрямки спільних дій Індії та Асоціації в сфері безпеки, «в тому числі і на міжнародному рівні шляхом просування переговорного процесу щодо укладення Всеохоплюючої конвенції по боротьбі з міжнародним тероризмом. Члени угруповання розглядають Індію як силу, здатну ефективно протистояти практиці, що підриває нормативні та стратегічні засади регіонального світопорядку в Азії».

Будучи стратегічним партнером АСЕАН, Індія зміцнює воєнностратегіческіє зв'язку, в першу чергу, з найближчими союзниками - В'єтнамом і Сінгапуром. Зокрема, В'єтнаму Індія надає кредитні лінії, послуги з навчання та технічного обслуговування російського обладнання, такого як нові літаки «Сухий» і підводні човни класу Кіло. За словами відомого індійського ядерного стратега Б. Карнад, Індія допомагає розвиватися В'єтнаму як близького союзника і стратегічного партнера подібно до того, що робить Пекін щодо Пакистану. До того ж, раніше Китай також посилено втягував М'янму в сферу свого впливу, створюючи там антиіндійські атмосфери. В'єтнаму, в свою чергу запропонував Індії нові ділянки для розвідки нафти, незважаючи на вже існуючі конфлікти з цього приводу з Китаєм.

3.2 Розвиток економічного співробітництва Індії та АСЕАН

Питання розвитку двосторонніх відносин між Індією і АСЕАН в даний час стоїть найгостріше для індійського керівництва, що реалізує зовнішньополітичний курс «Рух на Схід». На наш погляд, саме завдяки цій політиці з часом зміцнення торговельного та інвестиційного співробітництва стане рушійною силою для взаємодії між АСЕАН і Індією і дозволить використовувати науково-технічні досягнення для прискорення розвитку (в цій сфері країна довела свою компетенцію), що також посилить позиції Індії в регіоні Південно-Східної Азії.

Індійське керівництво також покладає великі надії на ВРЕП, яке, можливо, значно збільшить двосторонні торговельні та інвестиційні потоки.

У той же час свою життєздатність і ефективність довела індійська стратегія надання фінансової допомоги країнам АСЕАН. У підсумку, на думку автора дослідження, продовження індійської політики надання фінансової допомоги поступово призведе до зміцнення позицій Індії в регіоні Південно-Східної Азії.

З метою подальшого просування економічного співробітництва передбачається створення вкрай важливою для Індії і АСЕАН транспортної інфраструктури, що зв'язує ці регіони. Саме транспортна галузь згодом забезпечить інтенсифікацію двосторонніх товарних потоків і взаємодії в інших сферах, посилюючи взаємозв'язок економік. В даний час транспортна мережа або відсутня, або занепала і зносилася.

Активний розвиток технологічної складової економіки Індії додатково забезпечить посилення індійських позицій в двосторонніх відносинах з АСЕАН в рамках вирішення проблем навколишнього середовища і розширення можливостей «зеленої» (відновлюваної) енергетики.

При цьому необхідно зазначити, що країни АСЕАН з обережністю ставляться до Індії через ризик повені ринків країн Південно-Східної Азії індійськими товарами за рахунок експортоорієнтованої стратегії Індії на Сході.

Примітно, що для великих регіональних проектів, як Китаю, першочергове значення має відчутний прогрес і демонстративні ефекти. До того ж обидві ініціативи прагнуть охопити максимально велику кількість країн простору Великий Євразії, в рамках якого політику зможуть визначати Росія і Китай. Варто зазначити, що російській стороні, зануреної в багатогранне і багаторівневе протистояння із західними країнами, позитивний порядок на міжнародній арені вкрай необхідна. Ймовірно, на східному напрямку роль такого позитивного елемента найближчим часом буде грати ініціатива Великого Євразійського і (або) Євразійського економічного партнерства.

Відповідно АСЕАН стає найважливішим елементом цієї ініціативи, оскільки без Асоціації ВСП в значній мірі буде складатися з найближчих партнерів по ЄАЕС, Китаю і окремих розрізнених союзників, зокрема, Ірану.

У той же час зміцнення довіри до інших країн служить створенню зони вільної торгівлі ЄАЕС-В'єтнам, аналогічний документ, який стосується інтересів ЄАЕС і Сінгапуру, знаходиться у високому ступені готовності. Також обговорюється питання укладення угод з Індонезією і Камбоджею. Отже, російська сторона, рухаючись «від часткового до загального», послідовно готується до укладення угоди про ЗВТ між ЄАЕС і АСЕАН.

Повноцінне залучення АСЕАН в Беп передбачає змістовне розвиток південно-східного напрямку російської політики «Поворот на Схід», необхідність якої визнана в довгостроковій перспективі. При цьому ключовим питанням залишається реальна економічна віддача і / або супутні політичні дивіденди від участі в російському інтеграційному проекті, на отримання яких зможуть розраховувати країни Асоціації.

Проте зберігається ключовий ризик, що при провалі проекту Москва в очах регіональних гравців буде виглядати лише виробником зовнішньополітичних «сміслів» і бравурної риторики. В результаті, на багато років для російської сторони будуть закриті політичні та економічні ринки країн АСЕАН, ніж скористаються більш досвідчені і сильним конкуренти.

В даний час Китай пропонує країнам регіону, перш за все, кредити, інвестиції в інфраструктуру і торгівлю, Індія - фінансову і гуманітарну допомогу, обмін технологіями, освітні послуги та інвестиції в інфраструктуру. США забезпечує регіональну безпеку і захист від китайського впливу. Росія ж не в змозі запропонувати ні того, ні іншого в такому ж обсязі. Російська сторона може посилити свій вплив в регіоні Південно-Східної Азії, але для цього потрібні інвестиції в спільні механізми вирішення транскордонних проблем - від боротьби з тероризмом до сприяння сталому розвитку.

ВИСНОВКИ

Сучасні реалії і перш за все глобалізація світової економіки підштовхують країни до участі в регіональних інтеграційних процесах. Практично всі держави в тому чи іншому форматі беруть участь хоча б в одному інтеграційному об'єднанні, маючи на меті поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків і прискорення економічного розвитку країни, а також подальшої інтеграції в систему світогосподарських зв'язків. В результаті, на початок ХХІ ст. практично всі розвинені країни є інтеграційними центрами.

АСЕАН відноситься до типу інтеграції «Південь-Південь», представляючи собою економічне інтеграційне об'єднання країн, що розвиваються. На думку автора дослідження, взаємодія Індії з країнами Асоціації можна віднести до співпраці «Південь-Південь», яке є прикладом опори на колективні сили. При цьому при стимулюванні розвитку зв'язків з Асоціацією індійське керівництво переслідує такі цілі: розширення ринків збуту товарів, забезпечення доступу до ресурсів і створення сприятливих умов для індійських компаній для їх проникнення в регіон Південно-Східної Азії, а також геополітичні інтереси.

В даний час АСЕАН, будучи одним з найважливіших акторів світової економіки, являє собою одну з найбільших угруповань не тільки серед країн, що розвиваються, але і в світі в цілому, яка володіє значним демографічним, виробничим і економічним потенціалом.

АСЕАН втілює в собі концепцію «східноазіатського регіоналізму». При цьому на початковому етапі концепція Асоціації передбачала протидію зовнішнім загрозам, а не створення єдиної федеративної освіти. У той же час в рамках даної концепції наднаціональним інституціям не делегується частина державного суверенітету. При цьому в рамках АСЕАН країнам-учасникам не надається економічної допомоги, як це практикується, наприклад, в ЄС.

Розроблені нами дослідження гравітаційної моделі зовнішньої торгівлі Індії з країнами АСЕАН демонструють, що еластичність залежності індійського експорту

в Індонезію, Малайзію, Таїланд і в цілому в АСЕАН від ВВП країни-імпортера позитивна. Відповідно в перспективі, можливе збільшення індійських товарних потоків в дані країни завдяки зростанню їх ВВП як країни-імпортера. Однак з огляду на зовсім незначні отримані показники еластичності залежності обсягів експорту / імпорту від ВВП країни-контрагента і відстані, а також дії «антигравітаційного» закону ВВП країни-контрагента (Індії) і відстань між економічними центрами не робить значного впливу на експорт Асоціації в Індію, і, навпаки, ВВП країн угруповання і відстань несуттєво впливають на індійський експорт в Асоціацію.

АСЕАН є основним напрямком для індійських інвестицій за кордоном і значущим інвестором Індії, що демонструють стійкі двосторонні зв'язки в галузі міжнародного руху капіталу, які цілком відповідають цілям співробітництва по лінії «Південь-Південь». Близько 22% індійських інвестицій припадає на Асоціацію. Хоча потоки індійських ПЗІ в АСЕАН відносно невеликі в порівнянні з потоками з Японії, США і Китаю, багато індійські фірми продовжують розширювати свою присутність за рахунок невеликих проектів, особливо в третинному секторі.

Велика частина прямих закордонних інвестицій Індії сконцентрована в офшорному центрі – Сінгапурі, але індійські компанії поступово приділяють все більше уваги іншим державам членам АСЕАН, де присутня значна індійська діаспора (Індонезія, Малайзія, В'єтнам і Таїланд). Основні інвестиції традиційно прямують в третинний сектор, перш за все, в банківську і фінансову сфери, інформаційні технології (ІТ) і ІТ-сервіси, а також в металургію і автомобільну промисловість.

Серед інвесторів більша частка індійських ТНК. Мотивацією для індійських вкладень служать різні фактори, зокрема, локальні переваги членів угруповання, присутність великої спільноти індійської діаспори, доступ до природних ресурсів, до страновому і регіональному ринку, знайома ділове середовище, територіальна близькість, залучення фінансів, а також стратегічні чинники. Індійські фірми

практикують злиття і поглинання для швидкого виходу на ринок Асоціації, в т.ч. для розширення і забезпечення доступу до природних ресурсів або стратегічних активів. Проте транскордонні злиття залишаються нечисленими.

В області науково-технічного співробітництва Індія щедро ділиться своїми «науково-технічними знаннями» і «ресурсами» з країнами-членами АСЕАН на різних рівнях, розвиваючи взаємодія по лінії «Південь-Південь». Зокрема, створено чотири різних фонду, що забезпечують взаємодію між Індією та Асоціацією і фінансуються індійською стороною в односторонньому порядку. Індія також проявляє великий інтерес до розширення співробітництва з групою країн КЛМВ, шляхом реалізації програм з нарощування потенціалу в областях, в яких індійська сторона довела свою компетентність, таких як інформаційні технології, сільське господарство і космос. На думку автора дослідження, подальше поглиблення такого роду співпраці між Індією і країнами КЛМВ (Камбоджа, Лаоська народно-демократична республіка).

Індія також активно надає країнам АСЕАН технічну допомогу і бере участь в будівництві ряду підприємств в Малайзії, Камбоджі, Індонезії, Лаосі та В'єтнамі. Примітно, що ініціативи індійської сторони в галузі надання технічної допомоги, які охоплюють майже всі сфери, що представляють інтерес для країн угруповання, передбачають підкріплення фінансовою підтримкою (наприклад, М'янма і В'єтнам), що свідчить про активізацію економічних зв'язків Індії з країнами Асоціації, а не просто про донорство.

Очевидно, що за рахунок надання фінансової допомоги країнам АСЕАН Індія забезпечує себе ринками збуту товарів і створює сприятливі умови національним підприємствам для проникнення в регіон Південно-Східної Азії, що цілком відповідає цілям співробітництва «Південь-Південь» і стимулює як двосторонню торгівлю, так і потоки в галузі міжнародного руху капіталу. Система грантів і пільгових кредитів дозволяє скорочувати ризики, пов'язані з входженням індійських компаній на нові ринки, а також знизити витрати на створення необхідної інфраструктури. Донорські програми перетворилися в важливий

фактор, що сприяє закріпленню індійського бізнесу на ринках Південно-Східної Азії. Відносно невеликі обсяги фінансової допомоги дозволяють Індії грамотно і обережно проводити свою політику в галузі міжнародного руху капіталу.

На нашу думку, співпраця в галузі міжнародного руху капіталу також отримає додатковий імпульс, коли індійський бізнес усвідомлює можливості, які відкриває йому різнобічний розмір ринку при інвестуванні в країни АСЕАН. Зокрема, інвестиції в яку-небудь країну в будь-якому секторі угруповання забезпечують доступ до процвітаючому ринку середнього класу, який представляє величезний потенціал з боку пропозиції. Інвестори також отримують доступ до ринків інших найбільш розвинених і країн, що розвиваються, з якими АСЕАН підписала ЗВТ, а саме Австралії, Нової Зеландії, Китаю, Японії та Республіки Корея. Крім того, індійські компанії, які вкладають в країни КЛМВ, можуть отримати вигоду з найбільш сприятливого режиму,

Свою життєздатність і ефективність також довела індійська стратегія надання фінансової допомоги країнам АСЕАН. У підсумку, на думку автора дослідження, продовження індійської політики надання фінансової допомоги поступово призведе до зміцнення позицій Індії в регіоні Південно-Східної Азії.

У той же час двостороннє співробітництво Індії з країнами АСЕАН зачіпає питання забезпечення регіональної безпеки. Зокрема, виділяється прагнення індійської сторони зміцнити свої позиції в регіоні Південно-Східної Азії, де спостерігається сильний вплив і присутність Китаю. Керівництво країн Асоціації, в свою чергу, також побоюються зростаючої моці Китаю. Дані побоювання посилювалися в міру активації діяльності Китаю в басейнах Південно-Китайського і східнокитайська морів. Відповідно АСЕАН поділяє прагнення індійської сторони відігравати активнішу компенсуючу роль в регіоні, тобто стати «антитезою» Китаю і його зростаючому впливу в Азії. Отже, участь Індії в процесах, що відбуваються, в регіоні Південно-Східної Азії, є вкрай важливим для зрівноваження балансу політичних сил в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

11.

12.

13.

14.

15.

–

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

68.

69.

70.

71. Ле Ван Ха. Специфіка і ключові елементи регіональної економічної інтеграції країн Південно-Східної Азії (на прикладі АСЕАН) / Ле Ван Ха // Економіка і управління. - 2016. - № 4 (126). - С. 68-72.

72.

73.

74.

75.

76. Прем'єр-міністр Нгуєн Суан Фук взяв участь в урочистому саміті АСЕАН-Індія [Електронний ресурс] // В'єтнам Таймс. - 2018. - Режим доступу: <http://huunghivietnga.com.vn/news/mndjshcdn-jzkzopn-khrdk-orak-sri-mnzkyayirfaopzd-v-plnedopvdcklj-oajjzpd-aodak-zkgzya>.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83. Agreement on the Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme for the ASEAN Free Trade Area [Electronic resource] // ASEAN. - 1992. - Mode of access: <http://www.aseansec.org/1164.htm>.

84. ASEAN annual report 2002-2003 / ASEAN Secretariat. - Jakarta: ASEAN

Secretariat, 2003. - 314 p.

85. ASEAN-India Development and Cooperation Report 2015 / ASEAN-India Centre, RIS. - New Delhi: RIS, 2015. - 188 p.

86.

87. ASEAN Investment Report 2017. Foreign Direct Investment and Economic Zones in ASEAN / ASEAN Secretariat, United Nations Conference on Trade and Development. - Jakarta: ASEAN Secretariat, 2017. - 328 p.

88. ASEAN Investment Report 2018. Foreign Direct Investment and Economic Zones in ASEAN / ASEAN Secretariat, United Nations Conference on Trade and Development. - Jakarta: ASEAN Secretariat, 2018. - 298 p.

89. ASEAN Statistical Yearbook 2003-2018 / ASEAN Secretariat. - Jakarta: ASEAN Secretariat, 2003-2018. - 298 p.

90.

91. Emerging Markets Outlook 2018. Energy transition in the world's fastest growing economies / Climatescope, BloombergNEF. - New York: BloombergNEF, 2018. - 61 p.

92.

93. Overview ASEAN-India Dialogue Relations / ASEAN Secretariat. - Jakarta: ASEAN Secretariat, 2018. - 6 p.

94. The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration) of 8 August 1967 [Electronic resource] // ASEAN. - 1967. - Mode of access: <http://www.aseansec.org/1212.htm>.

95. The ASEAN Declaration // ASEAN Journal. - 1973. - Vol. 1. - № 1. - pp. 4-5.

96. The ASEAN Free Trade Area (AFTA) [Electronic resource] // ASEAN. - 1992. - Mode of access: <http://www.aseansec.org/12021.htm>.
97. Statement on Actual Inflow of FDI / NRI Investment // SIA Newsletter. - New Delhi: Secretariat for Industrial Assistance, 2003. - 5 p.
98. Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia [Electronic resource] // ASEAN. - 1976. - Mode of access: <https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asiaindonesia-24-february-1976/>.
- 99.

ДОДАТКИ